

LUMINA '98

Redactor:
Elena Munteanu Csobai

Corectură:
Mihaela Bucin

Foto:
Imre Nagy
Zoltán Váradi

Coperta:
László Lonovics

Apariția revistei a fost sprijinită de Fundația Publică
„Pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria”

Alexandru Hoțopan

„Aduceți-vă aminte de zilele de la început!”
(Evrei, 10:32)

Istoria bisericii baptiste din Micherechi (II)

1921–1950
(fragmente)

VII. MISIUNI LEGATE DE PRINCIPALELE MOMENTE ALE VIEȚII

1. Nașterea și binecuvântarea copiilor

La fel ca la toți bapțiștii din lume, și la familiile pocăite din Micherechi, venirea pe lume a unui nou-născut era întâmpinată și predominată de sentimentul de bucurie. Astfel se explică de ce în aceste familii, ca împlinire a dorinței de căpetenie a căsniciei, s-au născut copii mulți, toți fiind primiți ca o binecuvântare Dumnezească a legământului prin cununie. Prezentarea în fața adunării a nou-născutului avea loc la șase săptămâni de la naștere, act încadrat într-un modest și improvizat ceremonial de binecuvântare, la care, de obicei, erau citite câteva pasaje din *Numeri*, capitolul 6, versetele 22-27, care poartă subtitlul de „*Binecuvântarea*”. Cu aceste prilejuri, fiecare dintre predicatori, fie că era vorba de predicatorul ordonat al cercului pastoral, fie că era vorba de vreun propovăduitor ocazional, vorbitorul totdeauna acorda atenție îndrumării părinților spre a-și crește copilașul în spiritul moștenit prin Sfânta Scriptură. În acest context să-i cităm din nou:

– mai întâi pe **Gheorghe Hoțopan**: „Io dacă m-am pocăit, atunci pruncii îi aduceu la binecuvântare, apu io-i binecuvântam... Apu zice acolo on Psalm, amu nu-m aduc aminte că care, zice: »Și copiii făcuț în tînăreață, la bătrîneață îs așe ca lîngă butucu cel dă vie, îț dă nuiete tă' roată, și bucurie îi mare.« Și io asta dă multe uări u-am vorbit, și la tâte cășile cile mai bătrîne tă' prunci mulț o fost. La Dura o fo' zece, la Vamalău o fo' opt, la fratele Mișca o fo' zece, la Bote o fo' p-aciee cale. (...)"¹

– apoi pe **Teodor Petrușan**: „Cînd pruncii... la șasă săptămîni, or vinit cu pruncii l-adunare la binecuvântare. Atunce, bătrînu adunării, uă inde-o fost predicator, o predicat, o citit versu dă binecuvântare, ș-ap-acela o predicat, tâte, așe s-o ținut. În doauăzăci d-ani io am ținut, că la noi n-o fost predicator. N-am avut în loc.” „– Asta că »bătrînu adunării« censamnă? – Acela, acela ai prédikátor-helyettes, știi? Inde nu ieste predicator, ieste bătrînu adunării, acela poate tâte lucrurile face: și-mpărțască Cina Domnului, și dacă vin copii mici, și facă binecuvântare, adecă tâte lucrurile, afară dă botez.”²

Să mai completăm toate acestea cu un scurt fragment din interviul realizat cu **Dumitru Rus**:

„– Cum o fost atunci cu pruncu? O fost pă care mama l-o luat în brață, o fost pă care predicatoru...”

– Pă care redicatoru l-o luat în mîină și s-o rugat pîntru iel.

– La unguri o fost asta mai des?

– La unguri mai mult o fost că păstoru l-o luat în brață.

– Ce să mai făce în cadru binecuvîntării?

– Cu binecuvîntare încă nu devene membru în beserecă. Numa cînd o fost matur, și iel o cerut botezu, să făce mărturisire, apu iel o fost botezat. (...) Zicem așe: cu binecuvîntare o fost înregistrat în biserică, însă nu ca membru. Membru dăvine atunci cînd o fost botezat.” (...) „Dac-o trecut on părinte la bapțiști, pînă la vrîsta dă șapte ani o putut duce copilu cu iel. Dă la șapte ani pruncu o rămas în religia orijinală. Ș-atunci iel o trecut dă bunăvoie...”³

2. Cununia

Un alt moment crucial din viața omului este căsătoria. Însă, din păcate, pînă în prezent nu am putut obține informații autentice și suficiente privind încheierea de odinioară a relațiilor de familie la tinerii bapțiști micherecheni, de aceea relatarea descriptivă a ceremonialului de cununie am fost nevoit s-o fac pe baza descrierilor ale frate-

lui **Dumitru Rus**, din care puteam afla că: „Cununia, ca legămînt pe o viață se petrecea într-un cadru sărbătorec, dar foarte simplu. Și la aceste servicii ocazionale totul începea cu o rugăciune, urmată de o cîntare în comun, (foarte des era aleasă cîntarea »**Înaintea noastră...**«) după care se citea un text din Sfînta Scriptură. După un nou cînt în comun urma predica,

în care vorbitorul se referea cu accent la faptul că acest legământ este pe o întreagă viață (Matei 19, primele versete, Efeseni 5, de la versetul 22, I Corinteni 7, verset 39 etc.) În continuare se mai cânta o cântare, urmata fiind de actul propriu-zis al cununiei. Tinerilor ridicati în picioare păstorul le puna trei întrebări, ca de pildă: 1. Recunoașteți că căsătoria e de la Dumnezeu? 2. Nesilit de nimeni, crezi tu, frate (nominalizează persoana) că sora (numește mireasa) e rînduită ție de Dumnezeu? (Această întrebare se repetă cu schimbarea rolurilor.) 3. Promiteți că și în bine și în rău veți rămîine împreună? Răspunsurile, firește, trebuiau să

fie afirmative, ca apoi, după una sau două cântări – eventual cîte-o piesă corală sau intonată de fanfară, – păstorul să pună mîinile pe capetele mirilor acum îngenunchiați, și se ruga pentru ei. Tot îngenunchiați mai ascultau tinerii și alte cîntece de ocazie, ca de pildă »Binecuvîntează, Doamne...«

La aceste ocazii festive de cele mai multe ori erau prezenți și oaspeți de la bisericile frățești care, la rîndul lor, își exprimau sentimentul de bunăurare prin cîntece, poezii sau în alte feluri.

3. Priveghiul și înmormîntarea

Momentele de tristețe ale trecerii în cele cerești ale bapțișilor micherecheni totdeauna au fost urmate de unul sau cel mult două priveghiuri. La acestea, pe cum și la înmormîntări, pe lîngă frații și surorile bapteste, veneau și rude, prieteni și vecini nepocăiți care, deși știau bine că la bapțiști nu au loc diferite practici magico-religioase, totuși adesea se întîmpla să se desăvîrșească ritualuri cu caracter magic. Aceste „gesturi” de respectare a obiceiurilor locale erau tolerate de familia decedatului, dar cei îndoliați nu le aplicau nici la priveghi, nici la înmormîntare.

Cu privire la serviciile care aveau să aibă loc cu aceste ocazii, **Dumitru Rus** îmi povestise: „La Micherechi toată familia se perinda la mort. Mortul nu rămînea singur niciodată. Priveghiul se ținea seara, femeile bapteste veneau mult mai devreme decît ora fixă a seviciului, și ele cîntau cîntece ocazionale, nu de mort, ci de »trecerea în patria fericirii«. Serviciile constau din rugăciune, cîntare, predică, cîntare și rugăciune de încheiere. Dar priveghiul nu se încheia nici cu această rugăciune, căci mulțimea rămînea lîngă mort încă ore întregi, cînd continuau să cînte piese de ocazie, și mai cîntau și cîntări de chemare la pocăință.

Seviciul de înmormîntare începea la o oră fixă și, la fel, era precedat de cînt în comun. Serviciul se desfășura tot în același fel, numai că acum atît textele citite din Biblie, cît și explicațiile acestora, respectiv rugăciunile erau mult mai lungi. Textele biblice erau alese de la Evrei 9:27, Psalmi 39, 90, 116, Ioan 5, I Tesalonicieni 4:13, II Corinteni 5 ș.a. Cîntările erau alese din repertoriul amintit, dar aici erau prezenți mulți dintre membri corului și ai fanfarei, așa că aceștia interpretau și ei cîntări de trecere în patria fericirii. La cîmitir se pleca cîntînd întruna.

La groapă se repeta același scenariu, durata depindea și de timpul necesar îngropării, pe la sfîrșitul căreia se mai rostea o rugăciune de încheiere.”

Seviciul divin de înmormîntare de obicei se ofi-

cia de predicatorul adunării sau vreunul dintre cei din localitățile apropiate, însă, în caz de nevoie, era permis a se abate de la obișnuit: „Șinmormîntări am avut fără predicator p-atunci. C-așe s-o-nîmplat treaba că, eh, cînd am avut noi aice mort, mai nante o fost Gyuri Butii, – predicatorii tăț o fo’ duși la Budapesta, o avut acolo uarice adu... gyúlés, uă nu știu ce, ș-apu n-o fo’ nici la Jula, nici la Bichiș nicării predicator. No, d-apu dacă nu ieste, atunce l-am îngropat noi. Tri morturi am avut, care le-am îngropat noi numa.” (T. P.)

Dar probleme specifice locului s-au mai ivit și pe alte motive, derivînd din conflicte între cele două tabere creștine locale: „Am avut zoală dîr lucrurile aște, cu popa aista, cu Oláh... (...) Cunnmormîntările. Că noi am înmormîntat d-acie care nu s-o ținut, știi, dă noi, s-o ținut dă iel. Ș-apu iel... lui nu i-o plăcut, ș-apu cu mine s-o-acățat, că io am fo’ la conducere, ista, cu mine s-o-acățat, dară, cum am gîndit noi că și-ngropăm noi p-acie pă care să țin, dară, dă iel. Io zîc: »Ascult-aice: Familie lor îs bapțiști, ii o vrut că cu bapțiștii și-i îngroape. Io i-am îngropat.« Apu iel o zîs că, dară, că asta nu-i scolobod, că iel ne-a ielenti pă noi. Io zîc: »Placă și ne ielentește. Astăz, zîc, pă mine mă ielentește, că io-s vinovatu.« Apu n-o fo’ nimică. Io-am știut că iel nu poate... că n-o-avut iel drept. Așe-i scobod: cine cu cine vre s-ângroape, dară.” (T. P.)

Tot la acest capitol al trecerii la divinitatea cerească mai trebuie să ne referim și la faptul că bapțiștii micherecheni, într-o perioadă de peste două decenii – de pe la sfîrșitul anilor ’20 pînă în anul 1951 – au avut loc propriu de înmormîntare, acest cimitir deosebindu-se de cele ortodoxe prin faptul că, – ca semn simbolic distinctiv al locului celui înmormîntat, – nu se folosea o cruce formată din două bucăți, ci numai dintr-o singură bucată de lemn muncit frumos, pe care, prin creșterea, se scria doar numele și două date: a nașterii și

a decesului.

Cît privește istoricul acestui loc de înmormîntare, să-l cităm din nou pe **Teodor Petrușan**, deoarece din mărturisirea dînsului, pe lîngă unele informații cu caracter istoric local, mai aflăm și alte aspecte vizînd modul cum a fost tratat din partea puterilor locale planul nucleului baptist de a avea cimitir aparte: „Atuncea cînd s-nființat aice, în anu '21, atuncea popa, cu notarășu, ce iera solgabirău atunci, o zîs dară că nu-i iertat că pocăiți și să-ngroape cu greco-orientalii înt-on temeteu. Ș-atuncea o zîs că și le anumască indeva loc la pocăiți. Ș-apu ce-or făcut ii – acolo, că nu știu știi tu, îi Clejie, poate c-o țî-i minte, dă la sat acolo mai sus, acolo o fo' on dögtemetõ, amu mai tîrzîu, acolo-i nimaș, apu zîce și-i puie acolo pă pocăiți cu temeteuu. Ș-apu bătrîinii, bătrînu Udu, și care or fo' ii atuncea acolo, or măs la notarăș, și i-o

spus cum că ii nu primăsc temeteuu acela acolo. Apu, dacă nu primesc... că n-au loc inde și le deie, apu o spus aici ograda asta, cum că da, aciiie o fost a satului, da. Apu o zîs, dară, că și le deie acolo. D-apu, s-o vorovit ii apoi, și le-o dat aciiie. Ș-acolo s-or îngropat uarecîțva.

– Cam cît s-or îngropat acolo?

– D-apu io nu ț-oî și spune pontoșoan, numa știu că s-or îngropat pînă o vinit democrație, ap-apoi s-o sovozit că temeteuu-i numa unu. No. D-atuncea nu s-or mai îngropat aice, s-or îngropat tăț acolo laolaltă. (...)”

Conform informațiilor obținute pînă la momentul actual, anul 1951 a fost ultimul cînd bapțiștii decedați au fost înmormîntați în acest cimitir propriu – azi strada Szabadság nr. 1-3.

VIII. MISIUNI OCAZIONALE

Serbarea de mulțumire

Element fundamental al vieții, recolta anuală și actul de recunoaștere a acestui dar dumnezeiesc a dat naștere unei frumoase datini creștine baptiste, și anume *serbarea de mulțumire*. În forma sa inițială, această sărbătorire a roadelor de peste an are rădăcini nord-americane, și datează din acele timpuri cînd colonizatorii europeni, pe la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, s-au stabilit în mase mari pe continentul American. Însă, datina a trecut oceanul mult mai fîrziu, ea a fost preluată și de bapțiștii europeni, dar în Ungaria numai pe la jumătatea secolului nostru s-a transformat într-o tradiție propriu-zisă, și tot cam în aceeași perioadă a fost introdusă – printr-un împrumut firesc – și în bisericile române din Ungaria. Despre acest eveniment de preluare, cu Dumitru Rus am discutat în felul următor:

„– **Cam cînd te-ai întîlnit prima dată cu serbarea asta?**

– În bisericile rămîne cam în anu '50.

– **Cam în ce perioadă să țîneu. În care lună, și pînă cînd or țînut sărbătorile aște?**

– Pă timpu cela mai mult în luna octomvrie. (...) La aște încă și păstorii or fost temaț. Ș-atunci iera și jerfa mai mare, altaru mai mare, că puneu pă tas.

– **Vindeu recoltele care se adunau, le vindeu la licitație.**

– Unele se vindeu și banii să trimeteu la săraci. Da' dacă să pute ceva așe-n natură, așe să trime-te. Prima dată ierau săracii dîn adunare, ș-apu

ierau doauă căși, aziluri, a bătrînilor, apu lor li să trimeteu. Banii să puneu pă poștă. În ultimii ani a noști aluat făceu și duceu.

– **O avut ceva trăsătură specifică aceste servicii sărbătorești?**

– *Cu acele ocazii așe texturi erau la baza serviciului care se refereau la recoltă sau la mulțumiri. Dă pildă, jertfa lui Noe, care după trecerea potopului – acolo nu iera recoltă, iera recunoștință pentru că cu familie cu tăt o rămas în viață.*⁴

Se mai știe că la toate serbările erau invitați, pe bază de reciprocitate, toate adunările înfrățite. De aceea data era fixată în conformitate cu planurile acestor biserici, scopul principal era ca datele să nu coincidă, căci numai așa era asigurată posibilitatea efectuării vizitelor reciproce, aspect indispensabil majorării caracterului festiv al serbării. Cît privește felul de desfășurare a acestui serviciu divin ocazional, să mai precizăm că, pe lîngă predicile cu subiecte „care se refereau la recoltă sau la mulțumiri”, rugăciunile și cîntecele se axau tot pe aceeași temă, la care se adăugau recitări de poezii, cîntece interpretate solo, în duete sau pe grupe mai mici sau mai mari, se prezentau piese corale și orchestrale ș.a.m.d. Însă la toate fazele și momentele festivității participau activ și tinerii și credincioșii oaspeți, creîndu-se astfel o atmosferă cu o deosebit de puternică însuflețire. Dar “frumusețea” spirituală era întărită și de decorul de ocazie care consta din cele mai frumoase produse agricole și alimentare.

Formații de cânt în comun și orchestrale

1. CORUL

În acei ani de după '24, când **Gheorghe Hoțopan** se peregrina de la o adunare la alta, deja toate comunitățile vizitate aveau cel puțin câte un cor mixt (unele chiar și pe lângă formații muzicale), ceea ce l-a îndemnat și pe însuflețitul nou-converșit ca să inițieze formarea unui mic ansamblu de cântăreți în adunarea sa, ajunsă într-o fericită situație de continuă dezvoltare. Însă, după cum am arătat, în acel timp numai foarte puțini erau acei bapțiști micherecheni care cunoșteau literele, iar om care ar fi cunoscut și notele nu se găsea în întreg satul. Astfel Gheorghe Hoțopan a fost obligat să facă cunoștință cu notele musicale, ca apoi să-și poată îndeplini visul inspirat de ceea ce a văzut și a observat cu privire la beneficiile pe care le asigură cântul în comun. Vechea-i dorință era de a avea o vioară proprie și de a ști cânta la ea, așa că spre toamna anului 1925 la Bichișciaba, de la un magazin de instrumente și-a cumpărat o vioară „de duzină” („tucathegedű”), ca în noaptea următoare să și învețe o cântare simplă („*O scumpă zi...*”), piesă pe care la proxima întrunire duminicală să o și prezinte în fața adunării, spre marea satisfacție proprie și a celor care l-au ascultat. Printre altele, și acest succes l-a antrenat ca să învețe cât mai mult, cât mai repede și piese tot mai complicate sub aspect muzical. Calea pe care a ales-o a fost pe cât se poate de la îndemână, dar tot atât de grea: din cartea de cântări, pe baza cunoștințelor cumulate prin auz, a început să descifreze notele și toate semnele secundare ce le-a găsit în carte ca sistem de reprezentare a sunetelor muzicale și a raporturilor dintre ele. Când i-a

reușit și asta, și deci ca viorist începător, și-a văzut de treabă și în privința organizării unui cor mixt, activitate al cărui început datează din iarna anului '26 spre '27. Cum era și firesc, în prima fază corul a cântat numai cântări dintre cele mai simple, – dar încă de la început pe patru voci, – ca apoi să se angajeze la piese corale tot mai grele din punct de vedere al interpretării. Iată ce ne mărturisește Gheorghe Hoțopan despre acest început: „În '926, amu atunce am cunoscut notele și am înființat on cor, așe nu-n mare măsură, da' am înființat cor. Ș-apu și mă-ta o vinit la adunare regulat, și ie o fost în glasu alt, glasu doi.” Dacă tînăra **Ana Martin**, în vîrstă de 16 ani, cânta în „glasu doi”, asta înseamnă că alte tinere cântau în glasul întîi, și deci corul era organizat pe patru voci, deoarece mai știm că și bărbații participau la aceste repetiții: „...după ce noi ne-am botezat, și tat-to, ș-aiște, apu iarna tat-to ș-o cărăblit hidede, apu pă noi ne-nvăța iel (...) că pînă la mneazănoapte șidem, c-așe ne făcem adunare acie, apu iel tă' ne-nvăța. Noi, uoamenii aiște mai dă la vrîstă am fost în glasu a patra, așe că iel după hidede ne dăde glasu, știi, da.” (T. P.)⁵

Întemeierea corului, așa cum prevăzuse tînărul Gheorghe Hoțopan, a avut ca urmare mai multe foloase, dintre care cîteva merită să fie amintite, din mai multe motive, după cum vom vedea:

– cântul în comun a însemnat pentru toți membri corului un nou mod de exprimare a sentimentelor, o nouă formă de slăvire a Domnului și a Cuvîntului sfînt, întărindu-i și în acest fel în credințioșia lor, respectiv aducîndu-le noi și noi bucurii tuturor participanților;

– mergîndu-i vestea bună, corul a atras la adunare din ce în ce mai mulți adulți și tineri curioși să vadă și să asculte ceva ce pînă atunci nu se practica în sat, consătenii nu cunoșteau această formă de a cânta în comun pe mai multe voci, iar frumusețea de care se puteau convinge și personal a contribuit mult la majorarea respectului mirenilor față de pocăiți și pocăință, aspect nicidecum neglijabil în acele împrejurări nefericite, cînd bisericile baptiste luptau cu toate forțele pentru existența lor prin recunoașterea reală – pe lângă cea oficială – a confesiunii de care se legau prin angajamentul luat prin botez;

– în ciuda greutăților pe care aveau să le întâmpine prin însușirea dificilă a cântecelor corale, membrii corului se simțeau bine împreună, chiar dacă repetițiile („probele”) se prelungeau pînă pe la orele tîrzii ale nopților de sîmbătă sea-

La începutul anilor '40, corul mixt al bapțiștilor micherechenilor, înființat și condus de Gheorghe Hoțopan, avea peste 30 de membri

Participanții la cursul de dirijori (Kondoros, 1929), printre ei se află Gheorghe Ruja și Gheorghe Hoțopan

ra, – căci numai această singură seară a putut fi consacrată în întregime activității de învățare a pieselor corale, fapt ce își are explicația în sărăcia generală care pe cei mai mulți bapțiști micherecheni i-a obligat să slujească ca argați, să lucreze cu săptămîna sau cu luna ș.a.m.d., ca urmare, în alte seri doar puțini ar fi putut să participe la repetiții și la ore de rugăciune;

– cîntul în cor și apartenența frățască totodată însemna și o forță lăuntrică spre întărirea legă-

turilor amicale între ei, în vreme ce formația corală adesea se angaja și la drumeții colective spre alte biserici și corurile acestora, incursiuni de servire a învățăturilor lui Hristos și de intensificare a relațiilor frățești interbisericești și interpersonale;

– însușirea cîntecelor era o sarcină nespuns de grea, printre altele și datorită faptului că majoritatea membrilor ce formau corul nu știau să scrie și să citească. Așadar atunci cînd Gheorghe Hoțopan și-a început activitatea de dirijorat a corului mixt, pentru a-și înlesni misiunea corală, a început și să-i învețe cartea pe cei din cor. Despre modalitatea cum s-a petrecut această instruire nu avem nici o informație, dar că s-a petrecut, e sigur. Iată de ce: „Io l-adunare dac-am mîrs, io acolam învățat citire rămînește, ungurește și și scriu. Io n-am știut nimica, că n-am umblat la școală. Da. Și tată-to ne-nvăța...” (T. P.)⁶

Încă un detaliu cu privire la împrejurările vi-trege în care se desfășurau probele corale, amă-nunt aflat de la același informator: „N-o-avut adunare bani. Știi cum o fo' dă săracă? Uă-ă-ă! P-acile vremi nu ierau bani. Iarna, d-acasă ne ducem noi fieștecare ce putem, cioceni, și ce putem, ne făcem foc acolo înt-o caihă, că nu o-avot atîța bani că și-ș ieie păstă iarnă dă foc. Lume sărac-o fo'!”⁷

2. ORCHESTRA DE INSTRUMENTE CU COARDE

În ordine cronologică, după ce **Gheorghe Hoțopan** a înființat și a condus corul cîțiva ani cu un succes binemeritat, convigîndu-se de numeroasele beneficii pe care le adusesese cu sine cîntul în comun, tot după modelul bisericilor din împrejurimi, a decis să introducă în arsenalul slăvirii Domnului un nou mod de interpretare a cîntecelor îndrăgite, și a organizat o modestă orchestră de instrumente cu coarde („bandă dă hidedi”). Acum însă s-a ivit o altă greutate: frații pe care i-a cîștigat ideii de a înființa această formație muzicală, deși acum știau scrie și citi, notele nu aveau de unde să le cunoască. Așadar, însuflețitul dirijor amator a început activitatea de instruire prin învățarea în comun a notelor, ceea ce, după cum bine se știe, e mult mai grea misiune decît însușirea melodiilor corale.

Despre felul cum s-au petrecut lucrurile, tot dînsul, într-o mărturisire în limba maghiară, îmi povestisese, concis, următoarele: „'33-ban már volt zenekar. Partitúrát csináltam. Beosztottam a primhegedút, a secund-prímet, kontrát, brácsot, nagybögöt, mindent, és jól ment. Nem ment az olyan jól, mint akik jobban gyakoroltak, de ment, döcögött, és lassan, lassan, ahogy döcögött, simult az út, és mindig

könnyebben, könnyebben ment, és nagy örömet szereztem a gyülekezetnek az énekkarral is, a zenekarral is.” („În '33 deja am avut și orchestră. Am făcut partituri. Am distribuit vioara primă, secundă, contră, violă, contrabas, toate, și a mers bine. Nu a mers așa de bine ca la cei care au exersat mai mult, dar a mers, anevoios, și încetul cu încetul s-a netezit drumul, și tot mai ușor, tot mai ușor a mers, și am adus multe bucurii adunării și cu corul, și cu orchestra.”)⁸

Deci, orchestra s-a înființat în '33, însă după cîțiva ani încărcăți de truda repetițiilor anevoioase, respectiv ani ai însuflețirii de a aduce bucurii adunării, din motive obiective și inevitabile, pe la sfîrșitul aceluiași deceniu, această formație instrumentală a fost nevoită să-și întrerupă activitatea. Printre motivele principale se enumăra și cel despre care **Vasile Ruja** vorbește astfel: „Da' nu multă vreme o durat, că bace Toader, iel, care o fost bögös, o mîrs cotună, apu Mișca Flocii la fel o mîrs cotună, bace Diurcă, iel o murit – cînd o dat ungurilor Ceslovacie dă sus, Felvidék, iel atunci o fost cotună, tăt l-o temat și l-o dus la Újfalu, c-o fost tartalékos, cînd or vinit acasă toamna, o picat beteag, după ce o serelit jos, la doauă săptămîni ș-o căpătat agyhártyagyulladás, și la tri zile l-o și dus.”⁹

3. FANFARA

Cîntatul la instrumente cu coarde, deci, s-a dovedit a fi foarte greu. Însușirea unor piese orchestrale pretindea o stăruință nespuse de mare, în vreme ce succesul, deși binemeritat, nu întotdeauna era în raport cu munca anevoioasă depusă. Proba-

Prima fotografie a fanfarei, în curtea școlii locale, înaintea primei sale evoluții publice – 15 martie 1948

bil și prin aceste împrejurări reale și obiective se explică faptul că „banda de viori”, – după circa 10 ani de existență, și după cîțiva ani de vremelnică pauză, în dorința de a avea și adunarea micherecheană ansamblu instrumental, – a fost „înlocuită” cu o formație instrumentală de trîmbițe, adică de o fanfară. Această trecere de la o formație muzicală instrumentală la alta s-a petrecut în iarna anului dinspre 1947 spre 1948. Bi-

neînțeles, decizia de a cumpăra instrumente de suflat și de percuție se datorează și acelei „mode” care predomina în acele vremuri pe meleagurile noastre: aproape în toate bisericile frățești funcționau fanfare care, într-un mod specific și eficace, purtau același mesaj de vestire a Cuvîntului. Printre avantajele pe care le putem înșira în favoarea înființării noii formații instrumentale să amintim că:

- bărbații mai tineri și flăcăii din familiile baptiste deja cunoșteau notele;
- cărți de cîntări și partituri de fanfară se găseau din abundență la formațiile înfrățite;
- dirijor bine pregătit le-a stat la dispoziție în persoana lui **Sándor Varjú**, de la Crîstor;
- izul cîntării în orchestră și bucuriile pe care le asigură această formă de slăvire a Domnului erau deja cunoscute de tineretul micherechean ș. a.

Singurul dezavantaj era că aceste instrumente erau mult mai scumpe decît cele cu coarde, însă în noile împrejurări economice acum și familiile baptiste din Micherechi și-au putut permite acest sacrificiu material. Ca urmare, după o pregătire temeinică, în toamna anului 1947 reprezentanții tinerilor micherecheni au plecat în Capitală pentru a cumpăra prima garnitură, încă incompletă, a instrumentelor muzicale de suflat. Să menționăm încă în acest sens că instrumentele relativ ieftine, au fost plătite de cîte un candidat la instrumentul în cauză, iar cele mai scumpe au fost achitate din banii adunării.

PUBLICAȚII BISERICEȘTI

Biblii și cărți de cîntări

Din mulțimea faptelor care așteaptă a fi lămurite ne vom opri în cele ce urmează asupra unor aspecte ale aprovizionării bapțiștilor micherecheni cu publicații religioase cum sînt: *Biblii, cărți de cîntări, cărți de rugăciuni, reviste* etc. Cît privește acest domeniu, nu poate fi nici o îndoială că primele publicații tipărite, – atît în limba română, cît și cele în cea maghiară – care au ajuns în mîna credincioșilor bapțiști din această comună pur românească, au fost Bibliile.

Dar, cum în general, literatura românească de cult baptist în acele timpuri de început de secol încă era destul de rară, la fel și publicațiile bisericesti românești erau puține și ca ediții speciale, și ca tiraj (număr de exemplare), stare a lucrurilor de sub care nu făceau excepție nici Sfintele Scripturi. La această constatare se cere să mai adău-

găm și o a doua: cînd micul grup micherechean de cititori ai Bibliei și-au întemeiat biserică baptistă proprie, frontiera trianonică deja nu mai făcea posibilă o legătură directă cu centrele misionare românești din Transilvania. Ca urmare, procurarea tuturor publicațiilor religioase românești era extrem de complicată și nespuse de grea. Totuși, din toate mărturisirile pe care le-am obținut pînă în prezent se dezvăluie clar cum că, încă de la început, primii convertiți la credința nou-testamentală ai comunității în cauză aveau suficiente Biblii în ambele limbi. Suficiente sub două aspecte: o dată numeric, deoarece primii convertiți, timp de cîțiva ani, au fost aprovizionați din abundență de acei animați misionari și colportori de Biblii care au stăruit pentru răspîndirea baptismului în această zonă bilingvă. Pe de altă par-

te, fiindcă înaintașii noștri de pe acele vremuri nu prea știau carte, așadar nu erau motivați să procure publicații românești. Aceste raporturi s-au schimbat adînc în acel remarcabil an, 1924, cînd numărul convertiților micherecheni, în numai cîteva luni, s-a ridicat la 30 de suflete. Însă sprijinul spiritual și material al fraților de la bisericile înfrățite, respectiv cel primit de la evanghelizatorii timpului, nu a lăsat de dorit nici în perioada următoare: „*O vînit on frate, Cristovan l-o temat, d-o trecut ș-o mîrs la America. D-apu io nu știi d-înde le-o cărăblit iel, ne-o adus cîteva Biblii, ș-apu le-o dat aice, iel s-o dus. (...) ...am căpătat noi așe Biblii dă ice, dă cole, cum ne-am putut. Uomu acela o-adus cîteva, d-apu nu s-o-ajuns la tăț. (...) N-o trăbuit și plătim nimică, ii în cîinste le-or adus.*”¹⁰ În consecință, între bapțiștii micherecheni și în necesarul de Biblii s-a format un echilbru convenabil încă de la începutul începuturilor.

Nu se poate afirma acest lucru despre cărțile de cîntări, deși „*de la întemeierea primelor biserici bapțiște române și pînă la 1919 au fost șase cărți de cîntări.*”¹¹ Nu avem date exacte despre tirajul total al acestor șase ediții, cert e că atunci cînd biserica micherecheană s-a întărit în așa măsură încît membri acesteia aveau tot mai mare nevoie de cărți de cîntări în limba lor maternă, stocul editat în anii premergători s-a epuizat aproape complet. Dorul crescînd al pocăiților de aici de a avea cărți de cîntări proprii se explică prin mai mulți factori naturali, dintre care îi amintim pe cei mai importanți doi:

– la serviciile divine se cîntau tot mai multe și mai frumoase cîntări spre slăvirea Domnului, act la care dorea să participe fiecare ins, din ce în ce mai activ;

– concomitent cu formarea, în iarna anului 1926, a primului cor mixt pe patru voci, fiecare membru care știa carte dorea ca să aibă și dînsul un volum de cîntări cu note pentru a-și însuși cu mai

multă ușurință piesele introduse în repertoriul corului.

Însă, această a doua dorință unanimă a putut fi satisfăcută doar parțial, deoarece în timp ce în privința cărților de cîntări cu simple texte situația era aproape similară cu felul de procurare a Bibliilor, cărți de cîntări cu note nu prea existau nici în țară, nici dincolo de frontieră. (Merită o paranteză mențiunea că toate edițiile de cărți cu note erau extrem de costisitoare, acestea, după cîte am aflat pînă în prezent, nici nu se împărțeau niciodată gratuit.)

Munca de evanghelizare în perioada interbelică a fost prigonită în fel și chip atît în România, de unde micherechenii s-ar fi putut aproviziona cu reviste și alte materiale de uz creștin, cît și în Ungaria, unde s-a interzis orice activitate editorială, mai cu seamă cea în limba română. Ca urmare, nici în privința materialelor auxiliare situația nu a fost defel plăcută. Cert e, de pildă, că nu prea mulți credincioși bapțiști micherecheni și-ar fi putut permite abonarea la reviste din România, – sărăcia era mult „prea mare domn”, – o excepție care și de data aceasta „întărește legea” a fost Gheorghe Hoțopan care, ani de zile, a primit cu o oarecare regularitate revista „*Harfa Domnului*”.

Bineînțeles, toți acei frați de peste hotare cărora le-a reușit să treacă frontiera, și mai ales aceia cărora le-a reușit să ajungă și la Micherechi, toți aduceau cu ei și literatură de evanghelizare în limba română – cîtuși de puțină, totuși cîteceva – printre care Biblii, cărți de cîntări, cărți de rugăciuni, publicații de la cei mai vestiți predicatori mondiali (de pildă de la **C. H. Spurgeon**), sau predici mai simple, tipărite pe foi volante ș-a.m.d.

Această stare de lipsă a publicațiilor bisericesti a durat aproape în întreaga perioadă interbelică, ca apoi, după numai cîteva ani de relativă libertate, să urmeze un nou regim, cu nimic mai tolerant față de toate cultele din țară decît cum s-a dovedit a fi cel hortyst.

Poeți și poezii („versuri”)

Așa cum am văzut, încă din perioada de la început, dar mai ales în primul deceniu al existenței sale, biserica micherecheană și membrii săi bapțiști nu aveau în număr suficient nici cărți de rugăciuni și de cîntări românești, dar nici *volume de poezii*, deși, din ce în ce mai mult, aveau mare trebuință și de asemenea publicații. Cît privește Bibliile și unele cărți de cîntări editate în marile centre ale bapțiștilor din Ungaria am amintit deja cîteva dintre cele mai importante aspecte ale acestei munci defel ușoare, – în acest context infor-

mații autentice obținusem destul de multe, – însă cu privire la cărțile de poezii religioase, îndeosebi creații lirice de la autori bapțiști, trebuie să amintim că aproape nici nu se găseau în țară. Acest gol a fost umplut în diverse feluri. Una dintre practicile de pe acele vremuri era ca predicatorii care le vizitau adunarea, – fie că erau români, fie că erau unguri, – aduceau cu ei carnete cu poezii scrise de mîna sau, mai rar, cărți de poezii tipărite, care apoi erau copiate de tinerii bisericii în caiete, piese pe care le învățau și le interpretau

Cîntare

Prin atîtea valuri grele ce-am trecut
 Numai Tu, Isuse Doamne, m-ai fost scut.
 /: Cînd ziceam că sînt pierdut,
 Tu atuncea me-ai fost scut,
 Și din toate numai Tu m-ai izbăvit. :/

II.

Rana mea, Isuse, era așa de grea,
 Și ziceam că nu o voi putea purta.
 /: Însă Tu ulei ai pus,
 Ochii mei umezi de plîns
 Au putut să vadă strălucirea Ta. :/

III.

Știu, Isuse, acolo sus în casa Ta
 Mîngîierea ce-am dorit voi căpăta.
 /: Tu-mi vei șterje lacrima,
 Și îmi vei da cununa Ta,
 Dacă lupta cea bună o voi lupta. :/
 Traducere de Gh. Hoțopan

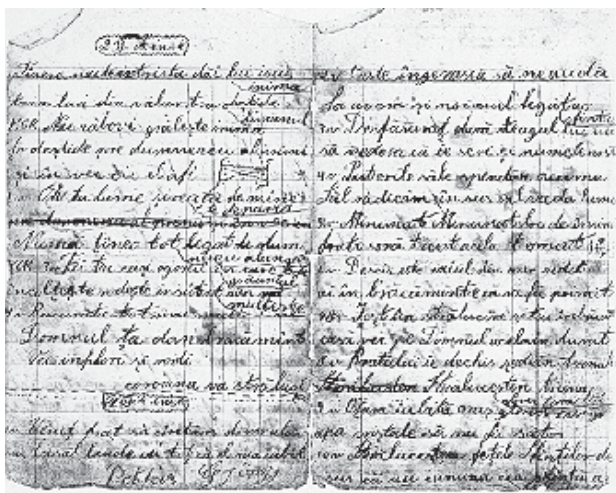
Vers (De Crăciun)

BetleHEME, loc frumos,
 Unde s-a născut Cristos;
 BetleHEME, loc curat,
 În tine s-a întrupat
 Din fecioara cea curată
 Ființa Dumnezeiască.
 Un rege nou și curat,
 Din Dumnezeu adevărat.
 Acest rege e Cristos,
 Care a venit la noi jos;
 Despre care au vorbit
 Păstorii ce stăteau în câmp
 Și magii din răsărit
 Care la iel au venit,
 Aducîndu-i daruri scumpe,
 Aur, smirnă și tămîe.
 BetleHEME, loc iubit,
 În veci vei fi pomenit
 La ziua Crăciunului,
 La nașterea Domnului,
 Căci pe-al Tău pămînt cu nume
 S-a pogorît pacea-n lume;
 Și p-a Tale hotară
 A răsărit sfîntul soare,
 A cărui rază străbate
 În ineme-ntunecate.
 BetleHEME, BetleHEME,
 Fii în pace, nu te teme,
 Că Domnul cel preamărit
 Hotarul Tău l-a întărit
 Cu pace și bucurie,
 Cu iubire pe veciie. Amin.

Eva Juhász

Poiezie de botez

Ioan cînd au început
 Misiunea pe pămînt,
 Au spus despre pocăință,
 Și-ntoarcere cu credință,
 Căci cereasca-mpărăție
 I-aproape dă fiecine.
 Cine crede să botează
 Și cu credință urmează
 Calea cătră fericire
 Și viața dă veciie.
 Isus Cristos au venit,
 Și cătră Ioan zicînd,
 Ca să fie botezat
 În Iordanul cel curat.
 Dar Ioan, cuprins de frică,
 Nu știe că ce să zică:
 „Doamne, io-am frică de Tine
 Ca să mă botezi pe mine.”
 Atunci Isus ai răspunde,
 Cu cuvinte dulci și blînde:
 „Lasă, c-așe ni se cade
 Să-mplinim sfînta dreptate!”
 Cînd Isus s-au botezat,
 Minune s-au arătat:
 Cerurile s-au deschis,
 Glas ceresc s-au auzit,
 O putere de duh sfînt
 Peste el s-au pogorît,
 Într-un chip de porumbel
 S-au așezat peste el,
 Și glasul ceresc zicînd:
 „Acesta-i fiul meu cel sfînt!”
 Acum cei ce au credință,
 Au o sfîntă datorință:
 Prin credință să urmeze,
 Și-n Cristos să se boteze,
 Ca să aibă fericire
 Și viață dă veciie;
 Împărăție cerească,
 Unde să să-nveselească,
 Cu oaste nănumărată,
 Pocăită, botezată.
 Eu dorescu acesta bine
 Tuturor, dară și mie! Amin
 Gheorghe Ruja

*Texte a două cîntări, unul în limba română,
altul în limba maghiară, copiate de Gheorghe
Pătcăș*

cu mare însuflețire o dată în timpul unor servicii divine obișnuite, dar mai ales cu prilejul unor servicii ocazionale festive (binecuvîntări, cununii, serbări de mulțumire, botezuri etc.), respectiv la cele de despărțirea definitivă de vreunul dintre frații lor bapțiști, adică la înmormîntări. O altă cale spre a avea poezii cît mai multe, cît mai felurite și cît mai bine legate de prilejul în cauză era cea de a face poezie, de a scrie creații în versuri, în general nu prea lungi, unele mai reușite (mai potrivite unor cerințe prozodice: rimă, ritm, grupare strofică etc.), altele pe undeva lipsite de valoare artistică, însă toate bune pentru a folosi puterea și farmecul cuvîntului versificat în slăvirea Domnului. Printre cei mai creativi și deci vestiți poeți populari micherecheni de odinioară, cu prilejul cercetărilor de teren, au fost numiți cîtiva în ordinea următoare: **Gheorghe Ruja**, **Teodor Petrușan** și **Gheorghe Hoțopan** – cel din urmă remarcîndu-se și prin traducerea unor cîntări din maghiară în română. Din generația mai tînără se distinge **Eva Juhász** (n. Martin, „*Ieva Sucii Curtului*”). Pentru a arăta ce fel de creații au luat naștere – pe de o parte de dragul cuvîntului scris, pe de altă parte „de silă” – în perioada de pionerat sau mai tîrziu, din mulțimea acestor opere în versuri așezăm pe hîrtie și în acest volum cîteva poezii în limba română o dată mostre, deci cu caracter de exemple, apoi și pentru că ele merită să fie publicate afît pentru puterea lor sugestivă, cît și pentru frumusețea de care și cititorul se va putea convinge. (Poeziile incluse în acest volum toate sînt creații din perioada de pionerat, doar cîteva dintre cele ale Evei Juhász sînt de origine mai nouă.)

Așadar, lipsa cărților de cîntări și poezii, înde-

Eva Juhász

Floarea Petrușan

osebi a unor publicații cu cele mai noi piese de aceste genuri, i-a obligat pe cei mai vrednici să rezolve problema în cel mai simplu fel: într-un caiet propriu copiau zeci și zeci de cîntări în ambele limbi. Astfel a procedat, printre alții, și **Gheorghe Pătcăș** (1920-1973), fiul fondatorului Șimon Pătcăș, al cărui manuscris semnat l-am obținut de la fratele mai tînăr al acestuia. Despre acest manuscris, ca o curiozitate proprie, merită să mai fie amintit că a fost păstrat în prima Biblie (Noul Testament) al tatălui-fondator, o Scriptură tocită de nemaipomenit, totuși păstrată ca o relicvă familială de nespus de mare valoare.

Cu același sentiment de supremă stimă s-a păstrat în familia autorului un exemplar din ediția a II-a a volumului de cîntări intitulat „**CÎNTĂRILE EVANGHELEI**”, pe coperta exterioară avînd imprimat numele întreg al proprietarului „**Hoczopán György**” – ceea ce înseamnă că Gheorghe Hoțopan, după un timp oarecare, a fost nevoit s-o lege într-o pînză neagră, – iar pe coperta interioară, pe lîngă un verset din Epistola către Efeseni (5:19), mai găsim următoarele explicații și indicații:

„*Colecțiune de cîntări spirituale de laudă și de psalmi aleși.*”

Pentru corurile creștine, precum și pentru adunările tînărimii și acelor evangelizați.

BUDAPESTA, 1913.

Editată de tipografia bapțiștilor din Budapesta.”

Însă Gheorghe Pătcăș n-a fost singurul care și-a îmbogățit fondul de cîntece și poezii prin copierea acestora în caiete „speciale”, ci această metodă și-a găsit următori aproape în toate familiile mai mari, cu precădere în rîndul fetelor și al nevestelor. În acest sens, fără a-mi propune să-i înșir pe toți și toate acelea tinere care au procedat astfel – o asemenea încercare acum, după ațtea decenii, ar fi greu de realizat – țin să amintesc doar cîteva nume care și azi pot să ne furnizeze exemplare din acele timpuri de pionerat, cînd

nevoia le-a silit să transcrie, apoi să le și păstreze, zeci și sute de texte ale unor poezii și cântece. Iată-le: **Ana Radici** (n. Isai, 1937), **Eva Juhász** (n. Martin, 1926), **Floarea Petrușan** (n. Ruja, 1924), **Floa-**

rea Vígh (n. Botea, 1927), **Rafila Ruja** (n. Ruja, 1927), **Ana Petrușan** (n. Ruja, 1932), **Ana Petrușan** (n. Ruja, 1932), **Maria Ruja** (n. Ruja, 1927), **Maria Bordaș** (n. Botea, 1932) și multe altele și alții.

ALTE ASPECTE ISTORICE

Tabere și conferințe pentru tineret

Tineri micherecheni în anii 1940 au făcut o vizită amicală la Salonta. În clișeu: oșpeții micherecheni împreună cu tineri de generația lor din Salonta Mare

Întărirea continuă a legăturilor frățești, de împrietenire și de conlucrare în iubire reciprocă; crearea a cât mai multor posibilități pentru schimburi de experiențe; conducerea spre biserică a tineretului prin evanghelizări speciale în grupuri de aceeași vârstă; păstorirea pricepută a copiilor comunităților baptiste; legarea urmașilor de biserică prin sentimente de bună-amintire sînt doar unele dintre acele scopuri care au stat la baza organizării, în mod sistematic, a unor tabere și conferințe de tineret. De importanța acestei lamure a lucrării bisericești și-au dat seama și înaintașii noștri, – probabil și sub influența inițiatorilor acestor întruniri unice, – astfel că părinții și-au trimis copiii atît la taberele regionale (în cazul nostru la cele de la Bichiș), cît și la cele pe țară, care au fost ținute de regulă la Tahitótfalu (prescurtat spunîndu-i-se numai Tah). La Bichiș „...dîn sat cei pocăiț or mărș. Or vinit apoi dîn satele vecine,

începînd dă la Titihaz, dă la Kígyós, dă la... cercu aista. Dîrt-ace să numește cercu aista Körösvidek, cercu Crișurilor.” (V. R.) Despre taberele de la Tah același interlocutor ne mai mărturisise: „Io n-am avut prilej și ieu parte, însă acolo ai organizat, ai pregătit mai mare, pă țară. Și acolo țin d-aista pîntru tînări în mai multe grupuri. Dă pildă, amu a mere grupu nost dă la Körösvidek, aiște or ține o săptămînă. Aiște vin napoi, mărș alți. Îs pregătiț așe, meg van szervezve.(...) Acolo și amu mărș în fiecare an.” (V. R.)

Pentru ca aceste festivități ale evanghelizării să fie cît mai atrăgătoare, rodnice și de neuitat, organizatorii s-au străduit să întocmească programe atractive, bogate în conținut și demne de ținut minte.

Din amintirile celor care au avut prilejul să fie prezenți la vreuna dintre conferințele și taberele menționate, putem deduce limpede că:

- taberele erau deschise în cadrul unei festivități, cu recitări de poezii ocazionale, cu defilări și cînt în comun, cu evoluția fanfarei locale sau a celor invitate;

- la aceste conferințe au participat cei mai vestiți propovăduitori ai Cuvîntului Domnului, care predicau în fața sutelor de tineri baptiști și a altor sute de simpatizanți din oraș sau din împrejurimi;

- în cele mai multe cazuri, cu aceste prilejuri aveau loc și botezuri în aer liber (mai cu seamă la Bichiș, în apa Crișului);

- cînd vremea era favorabilă, predicile de seara erau rostite tot în aer liber, la lumina focurilor de tabără;

- aceste conferințe se desfășurau pe o durată de cîte trei zile și tot atîtea seri, timp petrecut împreună care ducea la împrieteniri durabile, la fructuoase legături frățești între tineri și bisericile acestora.

Pe marginea unui certificat

Deși în articolul 1 al legii XLIII din 1895 se declara că „Oricine poate propovădui și urma liber orice credință sau religie, pe care o poate exercita și manifesta în cursul dispozițiilor legii țării și a cerințelor bunelor moravuri publice. Nimeni nu poate fi împiedicat de a-și exercita cultul religios...”, și deși

această lege a intrat în vigoare în anul 1905, act de recunoaștere care s-a extins și asupra cercurilor misionare baptiste din zonele noastre, propriuzisa libertate de cult nu s-a realizat în practica zilei fără șicanări administrative nici măcar în anii '30, precum nici mai tîrziu. Unele restricții

discriminative și-au păstrat valabilitatea încă aproape o jumătate de secol. Drept dovadă de la sine grăitoare găsim în documentul alăturat, un *Certificat de convertire*, eliberat la Budapesta, la 14 martie 1932, din care, printre altele, putem afla următoarele: „A bemutatott igazolványok szerint, régi vallásfelekezetéből való áttérését első alkalommal..., másodsor ugyanott... jelentette előbbi felekezete lelkészének...” („După actele de adevărință prezentate, cererea de convertire din confesiunea veche a fost prezentată păstorului confesiunii anterioare pentru prima dată..., iar a doua oară...”.) Ca urmare, dacă un credincios adult a dorit să adereze la o altă religie, (în cazul nostru la baptism), atunci legea îl obliga de a cere, cel puțin de două ori, aprobarea preotului local greco-oriental.

Acest aspect de intoleranță codificată le asigura clericilor „dreptul” să-i înjosească pe cei care le cereu învoirea, abuz despre care **Teodor Petrușan** vorbește în felul următor: „Atuncea dă l-anceput, care o vrut să treacă dă la beserecă la pocăiț, o trebuit să margă la popă și abzică. Dacă popa n-o primit întiie, n-o primit nici a doauă uară, nici a triie uară, c-o fo' ș-ase că n-o lua' la cunoștință, atunci o fo' dăstul dac-am mărs dă trii uări.”¹² Așadar, păstorul ortodox la Micherechi nu se mulțumea cu cele două cereri prescrise de lege, ba nici cu a treia. Ce ar fi asta, dacă nu un fel de îngrădire a libertății individului în exersarea drepturilor sale personale? Cît privește înaintarea acestor cereri și refuzul lor, să dăm loc unor alte citate convingătoare sub toate aspectele menționate: „Fratele

BAPTISTA HITKOZSEG
BUDAPESTEN
VIII., KISTEMPLOM-UTCA 12.

Anyakönyvi ügyben
bélyegmentes.

188. szám.
1932.

Áttérési bizonyítvány.

Az alább elősoroltakról való hivatkozással ezennel bizonyítatik, hogy
Abraham Maros lakik,
ki jelenleg *Méhkerék* lakos, *Méhkerék* 1880. április hó 20. napján a törvényesen elismert baptista vallásfelekezetnek tagja és mint ilyen, a „Budapesti Baptista Hitközség” anyakönyvében 1867. szám alatt nyilvántartatik.

A bemutatott bizonyítványok szerint, régi vallásfelekezetéből való áttérését első ízben *Méhkerék* 1931. évi november hó 23. napján másodsor ugyanott 1921. évi december hó 11. napján jelentette előbbi vallásfelekezete lelkészének.

A baptista vallásfelekezetbe való felvétele az 1868. évi 53. t.-c. és az 1895. évi 43. t.-c. §-ainak rendelkezése folytán 1932. évi december hó 11. napján.

Kelt Budapesten, 1932. évi december hó 14. napján.

BUDAPESTI HITKOZSÉG
BUDAPEST

Belléírás-nyomda, Budapest.

Certificat de convertire eliberat în anul 1931 de conducerea baptistă maghiară din Capitală

Hoțopan o fost răsponsanil. Și iel o mărs cu noii botezați, s-o dus la preotul Oláh, că și-și deie învoiala la înscriere între baptiști, și l-o-ntrebat domnu Oláh:

»— Măi, Gyuri, ce vrei cu uăile aște rîioase?

O zîs fratele Hoțopan:

— Or fost rîioasă, dar sîngele lui Cristor le-o curățit de orice rîie, de orice păcate! Da' știi, tu, — pentru că să tegezleu unu pă altu, ierau cam d-o vrîstă cu domnu Oláh, — să știi tu lucru aista, zîce, că sîngele i-o curățit dă orice păcate!«

„Ș-apu așe că le-o dat învoiala, s-or scirs altan la noi.”¹²

Munci agricole în comun

În perioada interbelică („între cele două bătăi”), cînd sărăcia cumplită îi obliga pe consătenii noștri să meargă, — mai mult ca oricînd, — în cete la diferite munci agricole (seceriș, treierat, lucrări de terasament = „la cubic” etc.) și baptiștii micherecheni căutau să-și asigure un cîștig cît de mic prin muncă de sezon, cu săptămîna sau cu luna, fie la „domniile” din apropierea comunei, fie la cele de la distanțe mai mari. Potrivit datinei locale, aceste deplasări și angajări erau coordonate de cîte un „valalcazău” („întreprinzător”), care își alegea „banda” lui după propia sa chibzuință. Printre organizatorii mai iscusiți se găsea și **Gheorghe Hoțopan** care, timp de aproape un deceniu de după convertirea sa, mereu era preocupat de a căuta și a afla posibilități de cîștig nu numai pentru el însuși, ci și pentru frații săi baptiști. Deși despre motivul alegerii colegilor de muncă pe bază de credință nimeni nu-mi povestise nimic, trebuie să presupunem că decizia avea

la bază, o dată, sentimentul de solidaritate cu semenii săi în sărăcie, apoi că aceste munci în comun totodată prilejuiau și exersarea conduitei în spiritul credinței nou-testamentale. Cu sens de verificare ale celor presupuse, să prezentăm cîteva citate semnificative. Fratele „Dura”, printre altele, îmi povestise următoarele: „...noi, dă l-anceput, cîț am fost, că n-am fost așe mult, vara tă' laolată merem la secere. (...) Așe că noi ne făcem o bandă dăchilin, pocăiți, știi, noi nu ne-nvăluim cu cielalț... (...) Noi dă l-anceput pocăiți fîneu laolaltă. Dacă iera la cubic, ne făcem acolo bandă, dacă la secere, acolo. La așe lucru inde trebuie mai mult, noi ne strînjem tă' bot, tă' laolaltă merem pocăiți, și lucrăm laolaltă cu tată-to și cu aciie...”¹⁴ Tot în acest context, merită atenție o observație înregistrată pe bandă de casetofon, din care, de la Gheorghe Hoțopan aflăm: „1932-ben aratók voltunk Okányban (...) ...három napig ott álltunk az ég alatt. (...) És én elkezdtem, — ott már »pap« voltam, — prédikáltam,

énekeltem. Voltunk mi többen is ottan, sokan...” („În anul 1932 noi am fost secerători la Ocni. /.../ trei zile am stat la soare. /.../ Și eu am început – atunci deja eram „preot” – să predic, să cânt. Am fost noi mai mulți acolo, mulți.)¹⁵

Pe lângă unitatea de sentimente, concepții și interese, cei grupați astfel totodată se retrăgeau din acel mediu social al cărui ansamblu de reguli de comportament se deosebea mult de cel al bap-tiștilor. În sînul lor dăinuia și o oarecare atmosfere-

ră de dușmănie față de noua credință. Normele de trai îndepărtat de placul Domnului nu mai erau acceptabile pentru credincioșii pocăiți, nemaivorbind de posibilitățile pe care le câștigau în plus spre a se mîngîia împreună prin evocarea Duhului Sfînt: ei nu au scăpat nici o ocazie de a-și întări credința prin rugăciuni comune (înainte și după fiecare masă), prin cânt comun, ba chiar și prin predici de evanghelizare – cînd timpul le permitea.

Baptismul și democrația

Oricît de paradoxal pare azi, acea formă de organizare politică care avea să fie instaurată în Ungaria de după cel de-al doilea război mondial, regim cunoscut sub denumirea de democrație populară, a fost primită de bap-tiștii micherecheni cu mare entuziasm, cu crezul într-un viitor mai bun și fericit, cu speranța îndeplinirii vechilor dorințe de adevărată egalitate în drepturi cetățenești, printre care și dreptul la exercitarea realmente liberă a religiei alese prin legămîntul botezului. La fel cum în întreaga comunitate săracă de la sate, mai cu seamă în cele din comunitățile rurale cu populație de naționalitate, astfel și în sufletele majorității membrilor adunării bap-tiste din Micherechi, semințele noilor învățăminte au găsit teren fertil, fapt explicabil în primul rînd prin numeroasele asemănări dintre esența democrației și învățăturile biblice. Pe lângă cele menționate mai sus, să mai amintim încă cîteva aspirații cu un oarecare numitor comun, cum ar fi: dezființarea inegalității economice (vezi pilda cîmii și a urechei de ac!), asigurarea șansei fiecărui om de a-și hotărî în mod suveran destinul (alegerea sau refuzarea credinței în Sfîntul Duh), dreptul de a forma liber comunități pe bază de confesiune (...), egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul în toate domeniile vieții, libertatea cuvîntului, dreptul de a alege și a fi ales – cîte și mai cîte trăsături atrăgătoare pentru gîndirea bap-tistă.

Toate aceste idei preluate din democrațiile antice, precum și garanțiile codificate în noile legi ale noului sistem social au făcut ca baptismul să se dezvolte spectaculos atît pe plan național – numeroasele pilde nu le voi aminti în acest cadru, – cît și pe plan local, deci privind viața creștină și de toate zilele a pocăiților micherecheni. Cîteva aspecte de fericite schimbări ale cestei scurte perioade istorice – mă refer doar la intervalul de timp dintre anul 1944 și sfîrșitul aceluiași deceniu, – merită să fie menționate tot din acest punct de vedere:

- numărul credincioșilor și al simpatizanților a crescut în mod considerabil;
- biserica nu a mai avut de suferit nici prigoane, nici de încercări de represalii din partea oficialităților de diferite nivele;
- se mărește prestigiul cultului și al protagoniștilor acestuia, în fruntea diferitelor organisme politice și obștești fiind aleși tot mai mulți bap-tiști;
- munca de misiune s-a intensificat pe mai multe planuri, dar mai cu seamă prin primirea a tot mai multor predicatori vestiți, respectiv prin numeroasele vizite reciproce între bisericile din împrejurimi și cele românești de la distanțe;
- corul își reia activitatea și se angajează la evoluții publice ca, de pildă, participarea la serbările naționale, unde această formație, unică în sat, interpretează imnul național;
- prinde rădăcini tradiția serbării de mulțumire, care se desfășoară mereu cu sala arhiplină;
- se înființează prima fanfară micherecheană, care la fel ia parte, cu un deosebit de mare succes, la mitingurile locale;
- la școală se introduce predarea religiei bap-tiste ca obiect de studiu;
- primii tineri, fii ai botezaților locali, iau parte la diferite tabere de evanghelizare (Bichiș, Tași);
- adunarea cumpără un armoniu, deși vechi, totuși potrivit pentru a da un nou colorit cîntului în comun;
- sînt școlarizați la cursul de dirijori de la Kondoros trei tineri micherecheni;
- se adoptă hotărîrea de a zidi o nouă casă de rugăciuni, decizie urmată de cumpărarea unui loc de casă potrivit.

Dar bap-tiștii micherecheni au acceptat cu devotament noul sistem și din motive economice, sociale și culturale, căci în plan ideologic, cel puțin pe temeiul promițătoarelor declarații și a unor fapte mostre, era apropiat de felul de gîndire al pocăitului. Spre a argumenta cele spuse, să aducem și cîteva exemple:

– prin împrumut, celor mai multe (și de regulă mai mari) familii de pocăiți micherecheni, democrația le-a asigurat un temei de trai mult mai bun decât cel pe care îl aveau pînă atunci;

– tot în dorința de a-și crea șansele unei vieți mai bune, printre membri fondatori ai primei asociații agricole de producție – organizată în toamna anului 1948, la Darvas, – într-un număr însemnat îi găsim și pe bapțiști, efectivul cărora, atît în colectivă, cît și în conducerea acesteia, proporțional, depășea raporul local;

– la fel, raportat la populația locală, printre primii școlarizați la instituții de învățămînt de grad mediu și superior, se aflau mult mai mulți tineri din familii baptiste decât din cele ortodoxe;

– nivelul de trai, ca totalitate a condițiilor materiale și culturale a comunității, respectiv asigurările sociale s-au schimbat radical, încrederea în noua orînduire a luat proporții nevisate în rîndul înaintașilor noștri pocăiți;

– încetarea tratărilor de tip medieval, la care au

fost supuși bapțiștii micherecheni de la începuturi pînă la așa-zisa eliberare, se datorește tot noii orînduirii sociale și administrative, ca urmare credincioșii bapțiști micherecheni au putut să-și practice cultul într-o atmosferă liberă, cu o perspectivă benefică, îndreptîndu-și privirea numai spre propriile lor țeluri, ceea ce înainte era o imposibilitate.

Așadar, cît privește istoria baptismului micherechean, în primii cîțiva ani de nestingherită libertate, ca încheiere a capitolului, concis, se poate afirma că biserica micherecheană nu are nimic de reproșat, ci dimpotrivă: recunoștința trebuie să fie elementul principal al atitudinii față de acea democrație de care au avut parte între anii 1944 și sfîrșitul deceniului.

Ce le-a adus bapțiștilor deceniile următoare, asta e o altă „poveste”, cu multe neplăceri în continuare, apoi cu noi satisfacții sufletești în cele din urmă, o „poveste” care va fi istorisită într-o altă lucrare, poate de același, poate de alt autor.

Munca de pionerat a lui Gheorghe Hoțopan

Din mulțimea faptelor care așteaptă a fi lămuite

După trei ani de stagnare, lipsită de orice progres și succes în popularizarea credinței nou-testamentale, ani petrecuți într-o atmosferă intimidată și fără perspectivă, **Gheorghe Hoțopan** a fost primul tînăr care li s-a atașat celor cîțiva fondatori, primul care a adus cu el un nou și tineresc avînt, o personalitate de suflet, ambițios în tot ce dorea să ducă la bun sfîrșit, îndărătnic chiar cînd era convins de adevărul său. Dînsul, despre această perioadă a vieții sale, îmi vorbise în felul următor: „*Așe vine treaba: Io m-am pocăit, dîn sara aciee. Și am umblat regulat la adunare. Și nainte d-a fi io botezat, le-am predicat lor. Trii ai și jumătate: dîn '21 toamna pînă în '24 în februarie ce-am mîrs io întră bătrîinii aiște, sîngur sîngurel dîntră tînăreața dîn sat, nime nu i-o cotat. În anu acela io m-am pus ș-am predicat, ș-am lucrat, ș-am mîrs încoace la adunări, și-ncolo la adunări, tădauna vinem cu cîte-o cîntare, cu cîte-o predică, ce mai învățam io dîn Biblie. Așe că la a doaua zî dă Rusalii – la Pogorîre Duhului Sfînt, – zece ne-am botezat, zece!! Da' iera baiu că n-avem loc. Să strînjeu – c-amu atunce o fo' primăvară, – cu ușe dăstisă, mai în ocol...*”¹⁶

Imediat ce a intrat în mica comunitate a bapțiștilor fondatori, probabil pe baza experiențelor de teren acumulate în drumețiile sale pe la adu-

nările din împrejurimi, tînărul Gheorghe Hoțopan a recunoscut marea nevoie a evanghelizării de la om la om, de la inimă la inimă, astfel că după numai cîteva luni de eforturi speciale de a face

ceva de folos în acest scop, cu o sîrguincioasă muncă misionară a cîștigat zeci de tineri din turma „celor pierduți”. Acest succes personal pe undeva își are explicația în faptul că dînsul era o personalitate marcantă și bine cunoscută a generației sale, astfel și decizia lui de a se pocăi, respectiv însuflețirea cu care s-a dedicat muncii misionare i-a pus pe gînduri pe mulți dintre consătenii și prietenii săi, atrăgîndu-i spre a-l urma: dînd exemplu prin mentalitatea și comportamentul său radical scimbat a avut o influență neașteptat de mare asupra acelor care au avut

inclinații sufletești spre a-și schimba viața de pînă atunci.

Unul dintre darurile personale pe care le-a avut a fost acela de a ști și a putea exprima marile adevăruri biblice într-un limbaj simplu, pe înțelesul tuturor semenilor săi, talent căruia i s-a adăugat și o deosebită sugestivitate prin care a dorit și a reușit să influențeze în mod hotărîtor comportamentul persoanelor și a grupurilor care îl ascultau. Succesul muncii sale devotate se reflectă în mod clar și de la sine grăitor în cifrele botezaților

Gheorghe Hoțopan
(1904–1986)

în anul 1924. („... zece ne-am botezat, zece!!”, „...în november, tăi în anu acela o fost a doiele botez, atunce s-or botezat patruspe!”¹⁷)

Așadar, Gheorghe Hoțopan, fiind o personalitate mai maturizată decât generația sa, un tânăr cu cunoștințe mai dezvoltate decât confrății săi, și cu un talent deosebit în a influența mediul înconjurător, dînsul a început, deci, să propovăduiască Cuvîntul sfînt cu un avînt și efort unic, atitudine prin care a cîștigat încrederea multor tineri de vîrsta lui, inclusiv a cîtorva consăteni mai vîrstnici. Stăruința lui în vestirea Evangheliei a fost încununată de un succes strălucit: la numai cîteva luni de la aventuroasa sa întîlnire cu grupul primilor convertiți micherecheni, în a doua zi de Rusalii, împreună cu dînsul, primele 10 persoane au plecat la Chitighaz spre a fi botezate în baptisteriul adunării de acolo prin bunăvoința lui **Vasile Santău**. (...zece s-or botezat prima dată... Micherechenii tăi la Titihaz s-or botezat...¹⁸)

Acestui deosebit succes, după o jumătate de an, mai precis la 16 noiembrie 1924, i s-a adăugat un alt rezultat, tot atît de frumos, prin convertirea a altor 14 persoane, („Apoi or fost 14 în noiembrie...Da, în noiembrie 16, da.”¹⁹) act festiv care se petrecuse tot în biserica românească a baptiștilor chitighăzeni. Ca urmare, anul '24 a adus o cotitu-

ră fundamentală în viața și istoria baptiștilor din Micherechi, efectivul credincioșilor ridicîndu-se de la șase persoane la 30, în vreme ce și numărul simpatizanților – cunoștințe, prieteni și rude – a crescut în mod considerabil.

Tînărul recent convertit a căutat și a găsit legături personale directe și rodnice cu toate comunitățile românești din țară, acestea fiind următoarele patru: Săcalul, Crîstorul, Chitighazul și Cenadul Unguresc. Însă, firește, în cît i-a stat în putință a trecut și frontiera, dar tot atunci nu a ezitat să viziteze nici adunările maghiare din împrejurimi, respectiv comunitățile mai puternice de la distanțe mai mari.

Cum e firesc, cunoștințele biblice pot fi însușite prin citirea Sfîntei Scripturi, tot atît de natural e ca cel dornic de a se alimenta sufletește din învățăturile Dumnezeiești trebuie ca să știe carte. Ca urmare, Gheorghe Hoțopan foarte devreme și-a dat seama că munca sa de evanghelizare în mijlocul semenilor săi va deveni mult mai rodnică în caz că cei vizați vor ști să scrie și să citească. Printre primii „școlarizați” îl găsim și pe Teodor Petrușan: „Io l-adunare dac-am mîrs, io acol-am învîțat citire rămânește, ungurește și și scriu. Io n-am știut nimica, că n-am umblat la școală. Da. Și tată-to ne-nvîța...”²⁰

NOTE

1. Din amintirile lui **Gheorghe Hoțopan** (Micherechi, la 5 mai 1984)
2. Din amintirile lui **Teodor Petrușan** (T. P.) (Micherechi, la 4 august 1993)
3. Din completările orale ale lui **Dumitru Rus** (Giula, la 2 februarie 1997)
4. Vezi nota nr. 3
5. Vezi nota nr. 2
6. Idem.
7. Ibidem.
8. Vezi nota nr. 1
9. Din amintirile lui **Vasile Ruja** (V.R.), seniorul (Micherechi, la 4 martie 1997)
10. Vezi nota nr. 1
11. **Dr. Alexe Popovici**: Istoria baptiștilor din România (Chicago, 1980, Vol. I. p. 76)
12. Vezi nota nr. 1
13. Vezi nota nr. 9
14. Vezi nota nr. 1
15. Vezi nota nr. 2
16. **Hoczopán György**: Parasztönéletrajz, Méhkerék, 1980. dec. 27 és 29. (Kézirat és magnó-felvétel – Manuscris și înregistrare casetofonică)
17. Vezi nota nr. 1
18. Vezi nota nr. 2
19. Idem.
20. Ibidem.

Bibliografie

- „Emlékkönyv a Baptista Teológiai Szeminárium alapításának 75. évfordulójára”, (Bp. 1981,p.204)
- Dr. Ștefan Cioca**: Biserica baptistă din Chitighaz (Kétegyháza, 1993, p. 19)
- Krisztusért járva követségben* (Szerk.: **Bereczki Lajos**, Budapest, 1996, p.183)
- Csopják Attila**: Képek a magyarországi baptista misszió történetéből (Bp. 1928,p.135)
- Dr. Alexe Popovici**: Istoria baptiștilor din România (Chicago, 1980, Vol. I-II)
- Bondár Ferenc**: A Sarkadkeresztúri Baptista Gyülekezet 100 éves krónikája (Gyula, 1985, kézirat.)
- Emlékezz...* (Emlékkönyv a Békési Baptista Gyülekezet 100 éves évfordulójára, Békés, 1991.)
- Hoczopán György**: Parasztönéletrajz, Méhkerék, 1980. dec. 27 és 29. (Kézirat és magnó-felvétel)

Eugen Glück

O parohie de odinioară a episcopiei arădene: Senteș

Distrușgerea arhivelor în mare parte și lipsa unor cercetări aprofundate face ca informațiile noastre privind istoria acestei parohii să fie lacunare. Dintr-un manuscris al parohiei reformate din Senteș aflăm de existența românilor ortodocși din localitate spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Această informație coincide cu începutul perioadei de reîntoarcere a populației la locurile de baștină, refugiată de pe urma rovațiilor așa-zisului război de eliberare dus de coaliția creștină, condusă de habsburgi, împotriva Porții (1863–1699). De asemenea a început descălecarea multor familii în Cîmpia Tisei din zona Munților Apuseni, completînd populația decimată în cataclismele precedente.

În decursul secolului al XVIII-lea, s-au așezat la Senteș un număr de greci refugiați la nord de Dunăre din cauza presiunii otomane. Ei se ocupau cu comerțul menținînd multă vreme o situație economică înfloritoare.

Ortodocșii greci și români care numărau pe la 1742, vreo 150 suflete au făcut primii pași de a asigura un serviciu religios constat. La mijlocul secolului în lipsa unei organizații bisericești aprobate și ineficiența apelului la episcopia arădeană, respectiv intervenția acestuia la Consiliul Locotonențial, înființarea parohiei a rămas un Simplu deziderat. Afirmativ în 1758, li s-a permis crearea unei capele, probabil în casă particulară. După alt izvor, pe la 1765–1769, apărea la Senteș un preot român care oficia liturghie.

Întrucît preotul competent i-a interzis accesul în lipsa unei parohii legal constituite, episcopul arădean s-a adresat autorităților competente, cerînd rezoluție, ce, pe cît se pare a avut un rezultat trecător. În 1778, s-a cerut comitatului Ciongrad dreptul ca în duminici și zile de sărbătoare, un preot ortodox să poată oficia acolo serviciul divin. În anul următor, cererea se extinde la un post de paroh, invocîndu-se că există 32 de familii, ce depășește cu două minimul cerut de decretul aulic din 1753. Demersul nu a avut succes și chiar s-a pus în vedere expulzarea clericului în cazul sosirii în localitate (1779). În 1783, s-a refuzat cererea privind ridicarea unei biserici din material solid.¹

Ca urmare a edictului de toleranță a lui Iosif al II-lea, în anul 1784, are loc constituirea parohiei.

Cu această ocazie se evidențiază influența familiilor grecești care alături de efortul lor financiar monopolizează conducerea și impun limba liturgică greacă. Mai mult, obțin în 1832, recunoașterea poziției lor dominante în parohie din partea consistoriului arădan. Totodată, în temeiul amintitului edict imperial se trece la ridicarea bisericii, sfințită la 6 decembrie 1786, cu hramul Sf. Nicolae. Investiția a costat aproape nouă mii forinți.

Parohia a intrat în componența consistoriului din Arad (1792) și a fost arondată protopopiatului cu aceeași reședință. Primul preot titular a fost Gheorghe Popa, calificat ca persoană distinsă în registrul parohiei reformate.²

Din actele consistoriale aflăm ca pe la 1800, funcționa Georgios Fakoni, iar la școală, activa Constantinos Panteleion³. În 1887, el nu mai era în post, conducerea comunității solicitînd singhelia pe seama călugărului Neophytos Gizi, originar din Grecia.⁴ După plecarea lui forțată de probleme disciplinare (1816), conducerea locală a optat pentru Theodoros Csok, fost paroh la Uzhorod, invocînd în favoarea lui cunoașterea limbilor greacă și sîrbă. Preotul amintit într-adevăr s-a instalat în parohie, dar după puțin timp, a plecat, fiind rechemat în 1817, de foștii lui enoriași.⁵

Avînd pretenții bine precizate față de un nou paroh ei s-au adresat chiar și mitropolitului din Carloviț cerînd sfințirea unui laic din „națiunea greacă”, dar în lipsa cerințelor minimale canonice, ei nu au putut avea cîștig de cauză.⁶ În 1823, candidatul lor a fost călugărul Zaharia Kalandur, venit prin Țara Românească, întrucît vorbea greaca, română și sîrbă. Supușenia lui străină a constituit însă un impediment insurmontabil.⁷

După o serie de soluții provizorii, a rămas doar posibilitatea acceptării clericilor din eparhia Aradului. La propunerea episcopului Martin Gyuricza și protopopului din Arad în 1818, a fost instituit un suplinitor cu numele Protici.⁸ Activitatea lui s-a prelungit pînă în anul 1830, încheiată prin plecarea la o biserică din Arad.⁹ Urmașul lui a fost Simion Ieftimovici (1830–1836).

În cursul păstoririi lui se evidențiază dorința credincioșilor români de a valida limba lor în biserică și școală și a avea parte la conducerea comunității. La o dată necunoscută au obținut ca în

cadrul liturghiei să se citească evanghelia și românește. În 1832, au prezentat consistoriului un memoriu în care au pretins ca unul dintre episcopii să fie român și la școală un dascăl nou angajat să predea românește. Au solicitat ca liturghia să fie celebrată alternativ și în limba lor maternă.¹⁰

După cât se pare, numirea episcopului a avut loc, dar în celelalte probleme nu s-au luat măsuri. Revendicarea școlară s-a deferit directorului districtual din Oradea, competent în materie. În problemele liturgice, episcopul de Vârșet, administratorul parohiei vacante, a rezervat decizia pe seama viitorului episcop titular. A dispus menținerea uzului existent, dar a admis ca serviciile administrate personal sau de un grup al credincioșilor români (botez, căsătorie, înmormântare etc.) să se officieze în limba enoriașilor.¹¹

Parohul Simion Ieftimovici a trecut la celebrarea liturghiei românești. Cu prima ocazie însă, episcopul Georgios Hadzi a invitat grecii să iasă din biserică. Consistoriul din Arad, a căutat să liniștească spiritele. Se pare însă că și episcopul Raț (1835–1850) deocamdată a confirmat decizia anterioară, totuși mai favorabilă grecilor. Simion Ieftimovici a fost mutat la Giula, dar pretenția de a hirotonisi pe expeditorul de poștă Theodor Szabo, a fost respinsă, invocând pregătirea lui școlară insuficientă.¹² Episcopul Raț l-a numit pe Moise Grozescu (1838), fost notar consistorial, avînd o pregătire mai înaltă. Deocamdată, situația s-a calmat. Este adevărat că în 1845, a solicitat o catedră la școala clericală din Arad, dar a fost obligat să rămână la post.¹³

În viața parohiei s-au ivit și alte probleme ca de pildă amintita comportare a călugărului Gizi.¹⁴ Dat fiind lipsa unui succesor serviciul lui s-a prelungit pînă în anul 1816.¹⁵

Parohia de regulă era servită de un singur preot, cu statut de paroh, chiar în cazul administratorilor. Doar în cazul lui Gizi s-a propus inițial încadrarea lui în calitate de capelan, cu o retribuție mai scăzută. Consistoriul însă a obligat comunitatea să-l salarizeze potrivit funcției îndeplinite.

Credincioșii au fost preocupați de splendoarea serviciului divin. În 1809 și 1814, cu apropierea Paștelui au cerut consistoriului dublarea temporară a deservențelor altarului.¹⁶ În 1836, în preajma aceleași sărbători au solicitat delegarea unui confesor pentru spovedanie, fiind trimis acolo preotul Gheorghe Prodanovici din Pecica.¹⁷

Datorită spiritului de sacrificiu al enoriașilor biserica și școala au fost ridicate numai din vârsăminte locale, fără să se recurgă la obișnuitele

colecte în scopurile amintite pe tot teritoriul Ungariei. În 1808, capitalul bisericii se ridica la 4646 fl., iar al școlii la 7025 fl.¹⁸

La începutul secolului al XIX-lea, s-a edificat o casă parohială avînd trei camere. Preotul, cantorul precum și învățătorul erau salariați în principal în numerar. În epoca dată, învățătorul beneficia de 200 fl. Anual și doi sîngeni de lemne de foc.¹⁹ În 1837, parohul avea 400 fl ceea ce echivala chiar cu retribuția unui demnitar comitatens. Această salarizare a determinat existența frecventă a diferendelor legate de stolă, ceea ce a înveninat atmosfera între enoriași și preoți în nu puține locuri.²⁰

Bazat pe situația înfloritoare a unei mari părți a enoriașilor și spiritul a lor de sacrificiu, în primele decenii ale secolului al XIX-lea, s-au făcut în biserică noi investiții. În turn a fost ridicat un clopot, atît de rar întîlnit în bisericile ortodoxe ale vremii, datorită costului. S-a realizat un splendid iconostas, ce după caracteristicile icoanelor poate fi atribuit renumitului pictor Ștefan Taneczki.²¹

Episcopii comunității considerau la un moment dat că dreptul de dispoziție asupra conturilor și verificarea lor este exclusiv de competență locală. Consistoriul arădan însă a respins pretenția la un asemenea privilegiu și, spre exemplu, în anul 1932, a delegat o comisie pentru revizie.²² Au survenit probleme și cu plata salariilor preoțești, ce în timpul diferendelor frecvente survenite între mai marii comunității și parohi au fost sistate. Uneori intervenția consistoriului a rămas ineficace, ceea ce i-a determinat să ceară intervenția comitatului Ciongrad, ca de pildă în cazul parohului Protici.²³ Uneori s-au făcut revizii și în urma reclamațiilor venite din partea enoriașilor. Gravitatea acuzațiilor formulate în 1816, a provocat deplasarea la fața locului a unei comisii mixte, formată din delegații comitatului și consistoriului, dar care nu a găsit nimic serios de obiectat. În schimb, cu ocazia reviziei din 1820, episcopul Harris, a fost găsit în culpă și obligat să recupereze banii parohiei împrumutați pentru sine. În 1856, a avut loc o revizie de fond pe mai mulți ani, fără să se găsească nereguli grave.²⁴

Alături de problemele naționale survenite în biserică au apărut diferende și legate de școală. Comisia comitatului Ciongrad, în 1845, a constatat că școala cu limba de predare greacă este frecventată doar de doi elevi, iar alții cinci cu aceeași limbă maternă absentează constant. În același timp, 55 copii români nu frecventează școala, invocîndu-se situația materială a părinților. Ulterior, s-a dovedit că acest argument acoperă doar o fațetă a problemei, cea principală fiind limba

de predare neînțeleasă de potențiali elevi.

În urma revoluției de la 1848–49, ce a dat impuls revendicărilor naționale, românii au reușit cu ajutorul parohului Grozescu să introducă limba română într-un mod mai intensiv în liturghie, să asigure periodic predica în limba lor folosită acum chiar și în registrele de stare civilă. Grecii, invocând contribuția lor majoră la resursele materiale ale comunității, au făcut reclamație la comitat, care a ordonat anchetă. Comitatul Ciongrad în 1851, a trimis actele spre soluționare consistoriului din Arad. În cadrul controverselor a constituit un nou element avansarea procesului de maghiarizare a grecilor care au pledat de acum și pentru validarea limbii respective.

Legislația promulgată de regimul absolutist, a consfințit principiul ca limba de predare în școală să fie a majorității. Întrucât numărul românilor, care se ridica aproximativ la 600, a întrecut pe al grecilor, administratorul eparhial Patrachie Popescu a confirmat noutățile în favoarea românilor. Adunarea credincioșilor, ținută la 30 martie 1852, sub președinția lui Ioan Raț, protopopul Aradului, plecând de la realitățile amintite a reiterat mutațiile iar punctul de vedere al grecilor a fost respins, chiar și de autoritățile de stat.²⁵

Din partea enoriașilor greci, au fost formulate acuzații grave la adresa parohului Moise Grozescu, anchetate de comisia mixtă formată din delegații comitatului și eparhiei, fără să reușească în încercarea de a liniști spiritele. În acest scop, episcopul Ivacicovici l-a strămutat pe Moise Grozescu în 1854 la Bătania și l-a înlocuit cu preotul Gheorghe Ionuțaș, care știa deopotrivă grecește și românește.²⁶

Dispozițiile consistoriale și ale comitatului însă au rămas inoperante în mare măsură deoarece în 1854, grecii au înaintat o plîngere la tron, prilejuind o nouă anchetă.²⁷ Din relatarea episcopului Ivanciovici din 1856, recapitulând poziția lui, reiese că problema principală a devenit înființarea școlii românești pe cheltuiala comunității. Diferendul s-a depreciat în așa măsură încât la 2 decembrie 1856, s-a iscat un scandal chiar în biserică, episcopul Giba repetând că nu se va da nimic românilor. Problemele au fost rezolvate oarecum în anul următor, comitatul Ciongrad obligând comunitatea să repartizeze românilor o parte din

edificiul școlii, ce apoi a funcționat pînă în anul 1894.²⁸

În urma decesului parohului Ionuțaș (11 aprilie 1857) și interimatul capelanului Teodor Popovici din Seitin, parohia a fost reluată de Svetozar Davidovici, dar care din 1858, solicita transferul la o parohie mai bine dotată, pledînd concret pentru cea din Hódmezővásárhely.

Această inițiativă era legată de micșorarea serioasă a bugetului parohial, date fiind vărsămintele scăzute ale marilor contribuabili, ruinați de pe urma deprecierei importanței comerciale a Senteșului. Această realitate l-a determinat încă pe parohul Ionuțaș să intervină pentru alocarea unei sesii parohiale întregi, iar învățătorului o jumătate, bazată pe prevederile legii din 1836. Cererea fiind considerată tardivă nu a fost onorată.²⁹

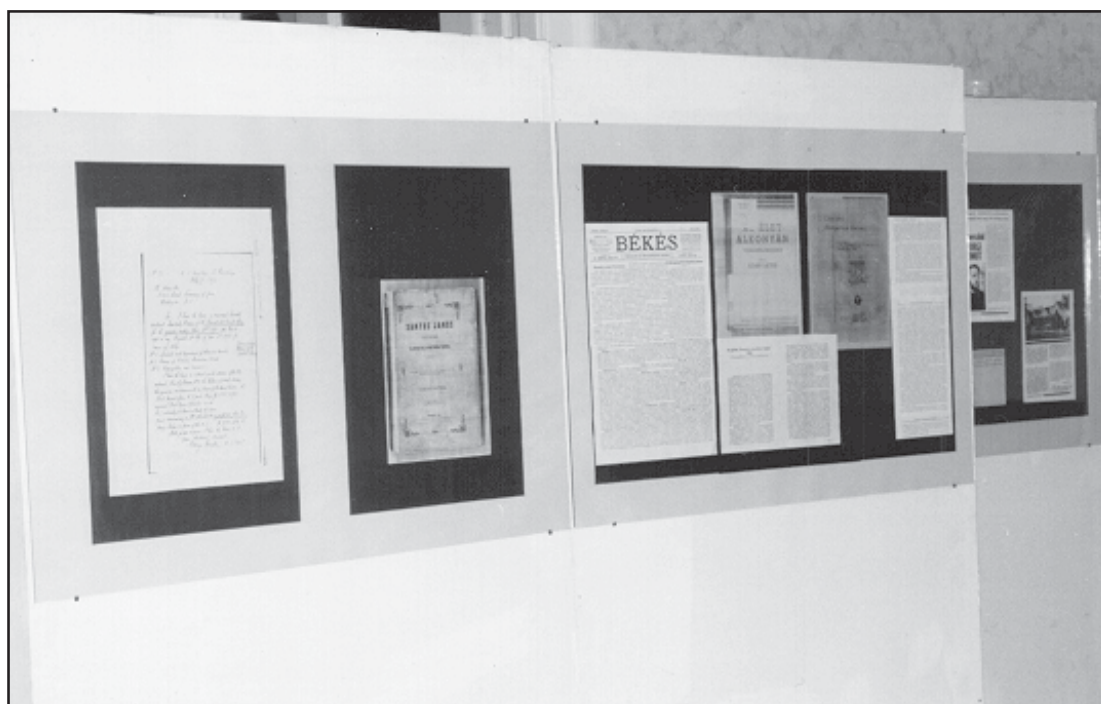
Separația ierarhică intervenită în 1864, între românii și sîrbii ortodocși, precum și legiferarea acesteia de parlamentul ungar, a provocat o acțiune din partea conducătorilor greci ai unor parohii. Ei s-au declarat „veritabili maghiari” și de religie ortodoxă și au cerut ca să nu fie încorporați în cele două sisteme naționale confesionale „greco-orientale”. În fond, ei revendicau un statut asemănător comunității grecești din Viena, situată în afara administrației vreunei eparhii, legată doar de o superioritate „în cele spirituale și dogmatice”. În numele comunei bisericești „grecești” din Senteș memoriul a fost semnat de episcopul Harris János. Sprijinită de comisia Camerei Deputaților ministrul de resort a prezentat un amendament corespunzător, inclus în lege.³⁰

Odată cu această situație, forul spiritual și dogmatic a devenit patriarhia din Carloviț, iar din punct de vedere administrativ a devenit independentă. Formal, a figurat o vreme și în sistemul eparhiei arădane, dar prezența delegațiilor săi nu a fost înregistrată de regulă în forurile eparhiale. Astfel, reprezentanții din Senteș, au ignorat în 1885 alegerea protopopului din Arad. Totuși au recurs la preot uneori din eparhia Aradului, ca de exemplu Mihail Lucuța, care a părăsit parohia în 1905, fiind ales protopop de Șiria.

În secolul nostru apoi, Senteș a devenit unul din centrele formării bisericii ortodoxe maghiare.³¹

NOTE

1. Nagy Imre: Szentés, Budapest, 1928, 150–151. Zsilinszky Mihály: Csongrádvármegye története (Istoria comitatului Csongrád) III. 1900, p. 176–183
2. Informații obținute pe baza documentației existentă la Biblioteca orășănească din Szentés (12 august 1993
Popovits István: A szentesi sz, Miklós templom, Egyházi Kronika 11/1957
3. Arhiva Episcopiei ortodoxe române Arad, Protocollum Consistorialis (în cont. Prot.) 35/1890
4. Ibidem, 97/1807.
5. Ibidem, 111/1817.
6. Ibidem, 168/1818.
7. Ibidem, 289/1820, 40,80, 171/1824.
8. Ibidem, 140, 158, 321/1817.
9. Ibidem, 23/1825, 246/1830, 138/1831, 251/1832,
10. Ibidem, 248/1832.
11. Ibidem, 261, 280/1832.
12. Ibidem, 74/1838.
13. Ibidem, 19/1845, 212, 219, 243/1846, 293/1847.
14. Ibidem, 80, 93, 108, 132, 164/1815.
15. Ibidem, 209, 228/1815.
16. Ibidem, 168/1814. Index Protocolli Consistorialis 117/1809.
17. Prot. 100/1837.
18. Ibidem, 11/1833.
19. Ibidem, 233/1821.
20. Ibidem, 60/1837.
21. Ibidem, 104/1834.
22. Ibidem, 306/1831, 247, 260/1832.
23. Ibidem, 385/1836.
24. Ibidem, 118/1808, 11/1816, 359/1817, 40/1820, 293/1856.
25. V. nota 1.
26. Prot. 46, 85, 316/1854.
27. Ibidem, 18/1854, 330/1855.
28. Ibidem, 496/1856, 176/1857, 423/1894.
29. Ibidem, 191, 443/1858, 430/1855, 150, 210/1857.
30. Országos Levéltár (Arhivele Naționale) Budapest, Fond K 2, 2568, 2936, 2955, 3094/1866. Textul legii a fost publicat în Magyar Törvénytár (Colecția de Legi) 1869.
31. Biserica și Școala, p. 28/1885, p. 41/1905, p. 36/1890.

Imagine din Expoziția omagială „Gheorghe Pomuș”, Giula, 30 mai 1998

Elena Csobai

Date din viața și activitatea lui Gheorghe Pomuț

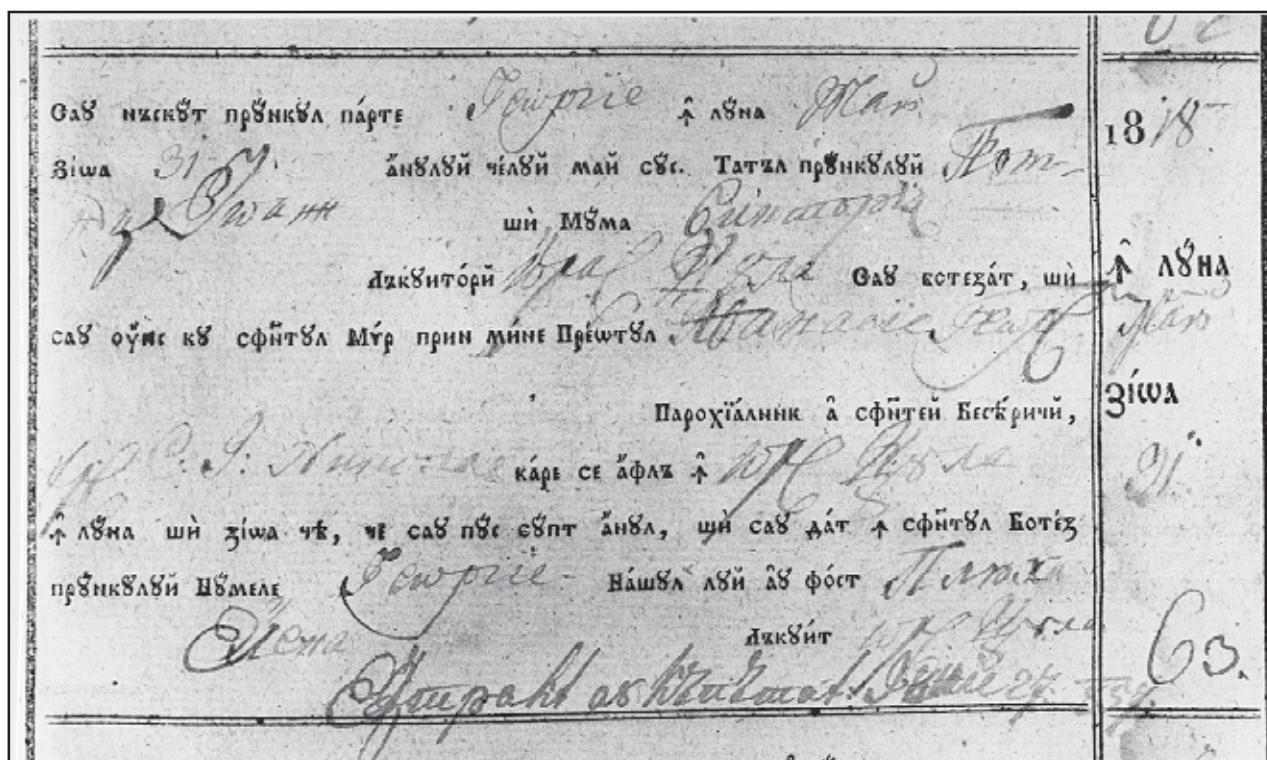
(Comunicare susținută cu ocazia Simpozionului comemorativ „Gheorghe Pomuț”, în cadrul acțiunilor dedicate împlinirii a 150 de ani de la Revoluția din 1848–49, la Giula 30 mai 1998)

Cercetarea istorică a prelucrat în întregime și foarte amănunțit istoria evenimentelor revoluției și luptei pentru independență din 1848–49 și totodată s-au și publicat rezultatele cercetării în numeroase volume și studii. Revoluția din 1848–49 s-a aflat și se află în centrul cercetării istorice și totodată în centrul interesului națiunii.

Peste 20 de ani de la căderea revoluției, în anul 1880 în orașul Giula s-a editat istoria evenimentelor revoluției din județul Bichiș cu titlul Békésvármegye 1848–49, scrisă de Oláh György în două volume. Aceste volume conțin și lista numelor acelora, care au luptat ori ca înrolați de comitat, ori ca voluntari, dar au participat la luptele pentru independența națiunii maghiare. Bineînțeles pe lângă aceste două volume au apărut mai multe studii, articole referitoare la istoria revoluției din județul Bichiș pe care nu ar avea rost să le înșir acum. Ași accentua doar că literatura istorică referitoare la revoluție este bogată dar s-a scris foarte puțin despre rolul minorității române în lupta pentru independență, inclusiv despre rolul lui Gheorghe Pomuț, care în cele două vo-

Românul Gheorghe Pomuț (1818–1882)

Numele lui Gh. Pomuț în Protocolul botezaților al Bisericii Ortodoxe din Orașul Mare Românesc, Giula

lume ale lui Oláh György nici nu este amintit.

Eu cred că cei care în ziua aceasta ne-am adunat aici, noi generația de azi avem datoria să-l facem cunoscut pe Gheorghe Pomuț, să-i apreciem activitatea, să-l sărbătorim și să-i păstrăm memoria generației de-a rîndul.

I. Gheorghe Pomuț român din Giula

Pomuț s-a născut la 31 mai 1818 în orașul Giula,¹ din părinți români, după cum reiese din matricola parohiei ortodoxe române din Orașul Mare Românesc. A fost fiul unui potcovar de pe domeniile contelui Wenkheim József. Tatăl lui Gheorghe Pomuț se stinge din viață de tînră. După moarte s-au vîndut animalele, iar din banii obținuți au fost dați la învățătură cei doi fii ai lui, Gheorghe și Constantin. Cel mai mare, Constantin, a devenit doctor în medicină (1815–1883), a fost profesor la Universitatea din Pesta.² Gheorghe urmează cursurile facultății de drept e din Pesta, iar după terminarea cursurilor funcționează ca procuror regal în capitala Ungariei.

În anul 1848, după izbucnirea revoluției maghiare Gheorghe Pomuț își întrerupe activitatea de avocat. Se duce acasă, la Giula ca agitator pentru recrutare în armata honvezilor. A încercat să-i convingă pe românii din Giula și Chitighaz ca să lupte împotriva asupririi austriece. După cum am amintit anterior, în cele două volume ale lui Oláh György, Gheorghe Pomuț nu figurează printre soldații și ofițerii din Giula înrolați în armată.

Totodată ia parte în luptele pentru independență în fruntea honvezilor maghiari ajungînd la rangul de locotenent. Nu se știe cum, dar ajunge în regiunea Somogy, iar apoi la Komárom, luptînd în toate bătăliile lui Klapka György. Acesta îl ridică la rangul de căpitan, apoi a avansat în funcția de căpitan al poliției civile din orașul Komárom. Ajungînd căpitan de gardă în cetatea din Komárom a fost copistul personal al lui Újházy László, fostul comite din Saros, al comisarului din Komárom.³ Cred că în urma cercetării materialului arhivistic referitor la luptele, bătăliile lui Klapka György, a bătăliei din Komárom am mai găsi cîteva date referitoare la biografia lui Gheorghe Pomuț.

După capitularea fortăreței din Komárom în fața lui Haynau deși acesta garantează honvezilor și ofițerilor amnistie, mulți nu au încredere și iau drumul emigrației.

Nu are încredere în Haynau nici românul Gheorghe Pomuț și se atașează echipei lui Újházy, care în decembrie 1849 emigrează în America.⁴

II. Gheorghe Pomuț emigrant în America

Urmărind biografia lui Pomuț putem afla că după un relativ scurt timp de staționare la New York în anul 1850 prin aprilie mica echipă de emigranți a lui Újházy, printre care se afla și Gheorghe Pomuț se stabilește în statul Iowa, care a fost înființat cam în aceeași perioadă.⁵ Membrii echipei de emigranți și-au ocupat pămînt și au început o nouă viață, deloc ușoară în împrejurimile destul de vitrege. Scopul emigranților era ca să înființeze o nouă Ungarie unde cu toții vor fi liberi, unde să se adune cu toții în frunte cu Kossuth Lajos.⁶ Acest vis al emigranților nu s-a realizat. Destrămarea coloniei nu a putut fi evitată. Din această perioadă a vieții lui Pomuț avem cîteva descrieri foarte frumoase care ne înștiințează despre calitățile personalității lui. El a fost inima acestui mic grup, care îi îmbărbăta pe acei ce erau dezamăgiți, îi ajuta pe acei ce nu mai puteau rezista încercărilor. Pomuț a fost un om care a știut să se sacrifice pentru ca ceilalți să nu se piardă, deși el a fost dintre ei cel mai cult, avea o cultură „fină” cum spuneau ceilalți.⁷ Gheorghe Pomuț trebuia să fie într-adevăr o personalitate cutezătoare, care avea o capacitate organizatorică excelentă cu care a întemeiat o colonie a emigranților sosiți din anarhia habsburgică în Lumea Nouă. În timp ce pune eforturi serioase pentru colonia înființată din Iowa a izbucnit războiul civil din America.

III. Generalul Gheorghe Pomuț

În războiul civil Gheorghe Pomuț a luat parte chiar din primele zile cu gradul de căpitan în regimentul nr. 15 de voluntari, de infanterie din Iowa.⁸ S-a angajat din nou la luptă, la ceea ce se pricepea, pentru idealurile democratice americane. Războiul civil, cunoscut sub denumirea de Războiul de secesiune între statele din nord și cele din sud, a fost provocat de contradicțiile privind abolirea sclavagismului populației de culoare americane. Promotorul abolirii sclaviei a fost Abraham Lincoln 1809–1865 ales președinte după triumful în alegeri al republicanilor, care îi depășiseră în număr de voturi pe democrații dezmembrați în mai multe fracțiuni. După desprinderea a unsprezece state din Federația Statelor Unite ale Americii, care cuprindea 34 de state, șase din cele izolate de restul țării, s-au constituit într-o așa numită Confederație Americană, cu capitala la Richmond, Virginia, alegîndu-l ca președinte pe plantatorul Devis Jefferson și au atacat, la 12 aprilie 1861 complexul de fortificații de la Charles-

ton, Carolina de Sud, ceea ce a dus apoi la declanșarea războiului de secesiune.

În campania dintre armata statelor aboliționiste din nord și a celor sclavagiste din sud, Gheorghe Pomuț a participat, alături de prima, la luptele decisive date la Shiloh, Corinth, Atlanta, Vicksburg și Savannah.⁹ Gheorghe Pomuț în operațiile luptelor amintite s-a remarcat prin bravura sa, a fost un ofițer plin de curaj, inteligent, cu prezență de spirit și a fost avansat la gradul de maior. Generalul Organ Graham afirma mai târziu despre Pomuț că „el n-a fost numai un valoros ofițer, versat în mod deosebit în toate problemele militare, ci un om înzestrat cu o cultură superioară, un gentleman cu maniere distinse”.¹⁰

Pomuț a fost, temporar, comandantul adjunct al unui întreg corp de armată. La data de 28 octombrie 1864 a fost avansat la gradul de locotenent-colonel. În această calitate a luat parte la asediul și la cucerirea orașului fortificat Savannah.

După terminarea războiului la 9 aprilie 1865, Gheorghe Pomuț se întoarce la Washington unde a luat parte la marea paradă militară desfășurată în prezența noului președinte al Statelor Unite ale Americii, Andrew Johnson, care îl urmase pe Lincoln. La 19 mai 1866 printr-un decret semnat de președintele S.U.A. Gheorghe Pomuț a fost avansat la gradul de general de brigadă.¹¹ Era cea mai înaltă recunoaștere ce i se putea acorda unui proaspăt cetățean american, care și-a dovedit cu prisosință atașamentul la ideile profund democratice.

IV. Gheorghe Pomuț diplomat american în Rusia

Recunoașterea meritelor lui Gheorghe Pomuț nu s-au limitat la avansarea lui ca general, care a avut drept rezultat și acordarea unei pensii de merit. Încă în anul 1866¹² președintele Johnson îl numise în funcția de consul general la Petersburg, care era unul dintre cele mai importante și totodată dificile posturi diplomatice din a doua jumătate a secolului trecut. Statele Unite căutau să dezvolte relațiile politice și economice cu marile puteri.

Nu ne stau la dispoziție documente în legătură cu activitatea lui de consul general al Americii în Rusia, deși el a fost menținut de trei președinți. Misiunea lui Pomuț a durat un timp neobișnuit de lung pentru uzanțele diplomatice și fluctuațiile de înalți funcționari diplomați ai epocii. Gheorghe Pomuț a fost înlocuit doar în anul 1878.

El rămîne în Rusia, nu se întoarce în Statele Unite ale Americii și se stinge din viață la Smolensc. A fost înmormântat în cimitirul orașului.¹³

A rămas o taină nedelegată dacă a avut sau nu urmași și ce s-a întâmplat cu bunurile sale. În primele decenii ale secolului nostru ziarele scriau despre averea lui Pomuț, despre „milioanele lui Pomuț” chiar și conducătorii Partidului Național Român din Transilvania au dat mandat avocatului și specialistului în probleme financiare lui Aurel Vlad ca să caute ce s-a întâmplat cu bunurile lui Pomuț. Însă nu a adus un rezultat convenabil, nu s-a găsit nici un act prin care Gheorghe Pomuț să fi instituit pe cineva moștenitor al averii sale.¹⁴

V. Însemnătatea personalității lui Gheorghe Pomuț

Acum cînd se împlinesc 150 de ani de la revoluția și lupta pentru independență din 1848–49 trebuie să fim mîndri și totodată avem și datoria de a-l sărbători pe unul dintre cei mai mari luptători a revoluției, pe giulanul Gheorghe Pomuț.

Atunci cînd se realizează și o expoziție jubilară în județul Bichiș, care urmărește principalele evenimente naționale ale revoluției și luptei pentru independență, făcînd și o scurtă retrospectivă a însemnătății acelor evenimente pentru societatea maghiară în care Gheorghe Pomuț nu figurează, într-adevăr avem datorii. Avem datoria ca întreaga viață, activitate, meritele marelui luptător, generalul Gheorghe Pomuț prima dată să intre în circuitul vieții științifice, ca apoi să-l facem cunoscut și în societatea maghiară.

Gheorghe Pomuț a fost de origine român ortodox din Giula, unul dintre cele mai însemnate personalități ale culturii noastre române, o personalitate înzestrată cu o cultură superioară, un ofițer excelent, care luptă pentru independența națiunii maghiare, pentru idealurile democratice americane. A fost un bun diplomat, ca consul general al Statelor Unite ale Americii, a căutat să dezvolte relațiile politice și economice dintre marile puteri din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Minoritatea română din Ungaria de azi are sarcina importantă de a-l ridica pe Gheorghe Pomuț în rîndul celor mai ilustre personalități ale istoriei. Ne revine sarcina importantă de a-l introduce în manualele școlare la locul cuvenit fiind o personalitate pe care ne putem baza în păstrarea identității noastre.

Note

1. Protocolul botezațiilor. Vol. II. 1814–1834. Orașul Mare Românesc Colecția Bisericilor Ortodoxe Române.
2. Maria Berényi, Gyulai románból – magyar honvédtiszt, majd amerikai tábornok. (Mozaikok egy életrajzhoz) Békés Élet 1985. Nr. 3., p. 395–398.
3. Kohn Dávid, Az élet alkonyán. Gyula 1937. p. 101–107.
4. I. m.: Kohn Dávid.
5. Ács Tivadar, New-Buda Bp. 1941. p. 90–93.
6. Ács Tivadar, Magyarok az Észak-amerikai polgárháborúban 1861–1865 Bp. p. 90–93.
7. Xantus János levelei Északamerikából. Pest 1858.
8. Edmund Vasvary, Lincoln Hungarian Heroes 1861–1865. Washington 1939. p. 140–142.
9. I. m.: Edmund Vasvary.
10. Ioan Isaiu, Un giulan generalul Gheorghe Pomuț. Foaia Noastră. 1974. Nr. 1–4.
11. I. m.: Edmund Vasvary.
12. I. m.: Edmund Vasvary.
13. I. m.: Edmund Vasvary.
14. I. m.: Ioan Isaiu.

(N° 75.) U. S. Consulate, St. Petersburg,
July 7, 1872.

The Honorable
Second Assist. Secretary of State,
Washington, D. C.

Sir, I have the honor to transmit, herewith,
enclosed, Quarterly Returns of the Consulate General Agency
for the quarter ending June 30th, 1872, and beg to
refer to my Dispatch N° 69, of June 5th, 1872, for
cause of delay.

N° 1. Arrivals and departures of American vessels.
N° 2. Return of deceased American Citizens.
N° 3. Navigation and Commerce.

I have the honor to submit to the attention of the Dep.
artment, that by Return N° 3. the balance of trade during
this quarter continues to be in favor of the United States; the
Total Imports from U. S. ports being \$1,145,293. —
against Total Export from here to the
U. S. according to Invoice Book for same
period amounting to \$1,201,863.⁰⁰; and to \$202,768.¹⁸/₁₀₀.
leaving balance in favor of the U. S. — \$942,524.82.

With great respect, I have the honor to be,
Your obedient servant,
George Pomuț, U. S. Consul.

O scrisoare oficială trimisă de Gheorghe Pomuț în 1872 din Smolensc la Washington

O cronică sumară a activităților Institutului Românesc

Eram de față cam 20 de români în acea zi de sfârșit de mai 1998, când în organizarea Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria, pe fosta clădire a Căminului de elevi al Școlii românești din Giula a fost dezvelită placa comemorativă a generalului *Gheorghe Pomuț*. *Dr. Maria Berényi*, directoarea Institutului, inițiatorea aniversării prezintă și aici activitatea celui sărbătorit. La placă așează coroane de flori conducătorii Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, precum și reprezentanții Comunității Cercetătorilor și Creatorilor. Este de față și *Gheorghe Ardelean*, primul din Chitighaz cu fratele său *Ioan*, descendenții de azi ai lui *Gheorghe Pomuț*. Importanța evenimentului este marcată și prin faptul că pînă-n prezent nicăieri în lume nu au așezat asemenea placă menită să cinstească amintirea personalității legendare a românului originar din Giula, cu toate că *Gheorghe Pomuț* are și azi un cult însemnat, adevărat, aceasta în Statele Unite al

Americii. *Dr. Maria Berényi*, în discursul său observă că de acum înainte școlarii instituției de învățămînt românesc din Giula, elevii Școlii generale și ai Liceului Nicolae Bălcescu, cu ocazia aniversării viitoare a evenimentelor din 1848-49 în oraș, vor avea un loc sigur pentru a-și aminti și de eroii români ai libertății. Se rostesc aceste gânduri la serbarea la care participă acel mănunchi de români, care de obicei este prezent la evenimentele culturale organizate de Institutul de Cercetări. Aici, acum nu am văzut să fi fost prezenți directorii Școlii și Liceului Românesc din orașul de baștină al lui *Gheorghe Pomuț*. Forul de reprezentanță românească cu sediul la Giula, Autogovernarea pe Țară a Românilor din Ungaria delegă pentru dezvelirea plăcii pe vicepreședinte organizației.

După actul festiv, un grup de intelectuali români, la sediul Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria din strada Doja, asistă la comunicări științifice, evocînd personalitatea și activitatea giulanului *Gheorghe Pomuț*. La acest colocviu științific înregistrăm următoarele: „*Institutul de Cercetări al Românilor din Ungaria are menirea și datoria ca, pe lângă munca științifică să contribuie la menținerea etnică și culturală a românilor din Ungaria. Sîntem conștienți de faptul că știința este supranațională, dar cel care o practică poate fi profund angajat față de națiunea, naționalitatea din care face parte. Activitatea noastră de cercetare se îmbină cu misiunea de a prezenta aspecte semnificative ale vieții și culturii noastre. Cultura nu este altceva decît o stare de spirit, un mod de integrare a individului în comunitate, și orice cultură este, în același timp determinată și determinantă.*”

Festivitatea dezvelirii plăcii comemorative, organizată în primăvara anului 1998 nu era singurul moment istorico-cultural care se leagă de Institutul de Cercetări. Și nu este singurul loc care vestește în orașul Giula, prin contribuția Institutului, despre personalități marcante ale culturii românești.

În parcul din vecinătatea Bisericii Ortodoxe Române Sf. Nicolae, se găsește bustul lui *Liviu Rebreanu* ridicat în 1992 de către Uniunea Culturală a Românilor din Ungaria. Cu un an mai tîrziu, în același parc Institutul românesc a dezvelit bustul lui *Moise Nicoară*. Aceeași instituție organiza-

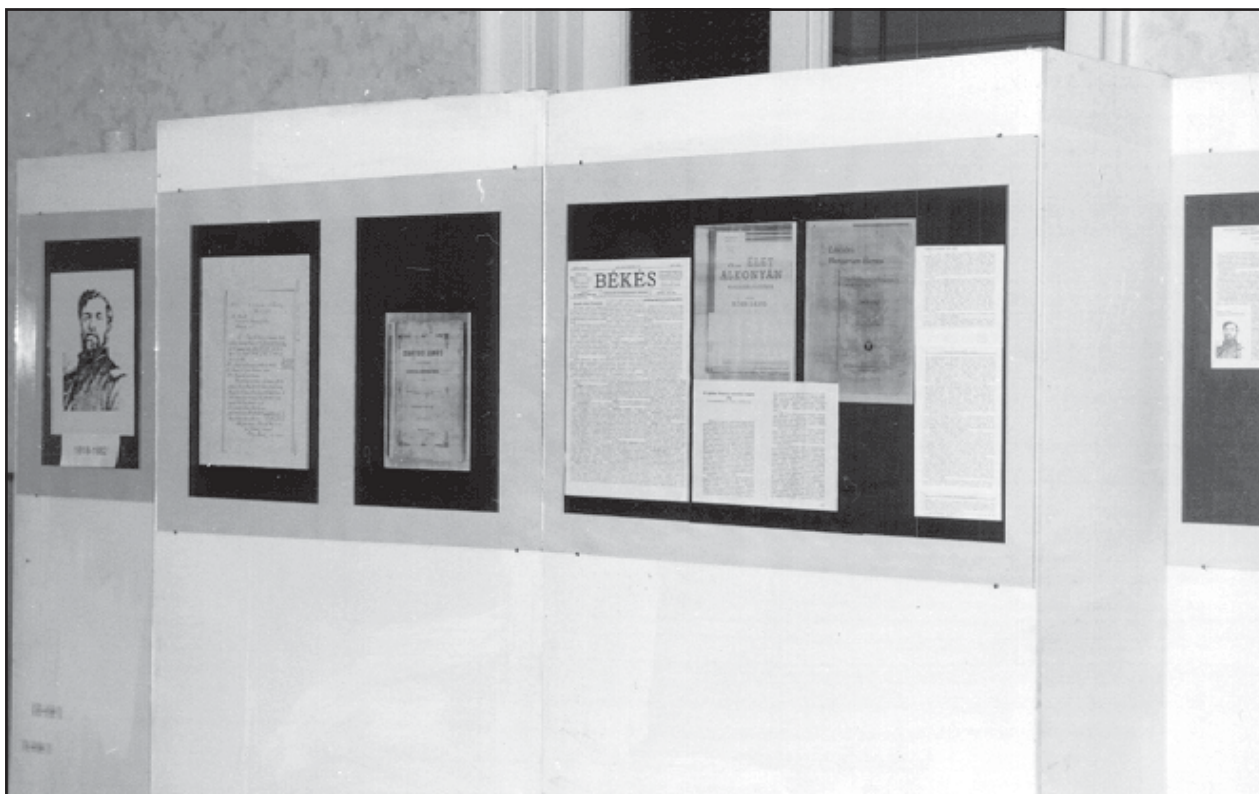
ză anual un simpozion științific despre cultura, istoria, civilizația românească. În acest an acest colocviu internațional va avea cea de-a VIII-a ediție. La simpozionul precedent participanții au depus coroane de flori la busturile lui Liviu Rebreanu și Moise Nicoară.

În cronica evenimentelor inițiate de Institutul de Cercetări, strâns legate de cinstirea amintirii personalităților marcante ale culturii și istoriei românilor de pretutindeni se cuvine să fie pomenită contribuția la comemorarea în 1993 a lui *Iosif-Ioan Ardelean* la Chitighaz. Se organizează cu această ocazie aici un simpozion științific pe această temă. Se reeditează monografia comunei Chitighaz, scrisă cu o sută de ani mai devreme de același Iosif-Ioan Ardelean. La Biserica Ortodoxă Română se dezvelește placa comemorativă în amintirea autorului monografiei satului. Comunitatea cercetătorilor, intelectuali adunați în jurul Institutului contribuie ca la Școala românească din Chitighaz să fie așezată tabla ce vestește despre existența de 200 de ani a școlii românești în acel loc. Apoi, Institutul condus de dr. Maria Berényi dă o mână de ajutor, ca la Budapesta în fiecare an, la Paștile morților să se depună coroane de flori

la mormintele lui *Emanuil Gojdu*.

Iată câteva dintre acele fapte care demonstrează angajamentul național al colaboratorilor Institutului de Cercetare al Românilor din Ungaria. Dar cronica evenimentelor legate de activitatea Institutului va mai trebui să înregistreze și următoarele: la finanțarea funcționării Institutului s-a angajat însuși Guvernul Ungariei prin Hotărârea nr. 1025 din anul 1993. În urma unei dări de seamă riguroase, prezentată de Institut, Ministerul Culturii și Educației Publice a asigurat în fiecare an fondurile necesare pentru activitatea de cercetare a românilor din Ungaria. În 1998 însă același Minister, fără nici o motivare a scăzut la o treime fondul bănesc asigurat în anii anterior, periclitiind astfel funcționarea normală a Institutului de cercetare. Această situație a produs-o Secția pentru minorități a Ministerului Culturii și Educației Publice, secție cu angajați din rîndul românilor din Ungaria. Cert este, acești colaboratori ai ministerului de resort n-au participat la nici un eveniment cultural organizat de Institutul de cercetări, la evenimentele culturale românești despre care a încercat să informeze cititorul prezenta cronică sumară.

Ștefan Frătean

Expoziția omagială „Gheorghe Pomuț”

Corul „Pro Musica” din Giula

Tradiția sau păstrarea obiceiurilor a luat ființă odată cu intrarea omenirii în istorie. Ea este izvorul nesecat din care se inspiră oamenii pentru a-și continua obiceiurile, care să rămână de-a pururi vii în conștiința urmașilor. Acest fenomen se petrece datorită faptului că în om există o credință puternică, căci numai așa se poate păstra cu sfințenie conștiința neamului prin păstrarea nealterată a ceea ce s-a primit de la străbuni. Așadar și în viața minorității române din Ungaria, obiceiurile păstrate au ca izvor tradiția strămoșilor, care le-am predat cu sfințenie urmașilor lor spre păstrare.

Aceste câteva cuvinte introductive nu fac altceva decât să ne ducă cu gândul spre activitatea formației corale mixte „Pro Musica” a românilor din Giula, pe care am dori să v-o prezentăm în cele ce urmează. Această formațiune corală a luat ființă în toamna anului 1991, în cadrul Centrului Cultural românesc din oraș, la inițiativa câtorva oameni însuflețiți. Scopul înființării acesteia este păstrarea cu sfințenie a cântecelor tradiționale ro-

mânești, dar și educarea estetică prin muzică, cunoașterea și valorificarea la un nivel cât mai bun a muzicii corale românești și universale, la care au răspuns cu multă dăruire toți membrii corului.

De la debut, corul este dirijat de domnul **Gheorghe Flueraș**, profesor de muzică, fost director al Filarmonicii din Arad, care de ani întregi face eforturi deosebite pentru cultura românească atât din Ungaria, cât și din România, contribuind prin munca sa la ridicarea nivelului artistic și de interpretare, făcînd, îndeosebi, din corul giulan un model demn de apreciat și de a fi urmat de toate formațiunile corale românești din Ungaria.

Corul are în componența sa pedagogi, preoți și elevi ai liceului românesc care participă la această activitate artistică din pasiune și dragoste pentru cîntecul tradițional românesc, colinde strămoșești și muzică universală, dar și pentru bucuria afișată pe chipurile celor ce ascultă interpretările formațiunii corale.

Deși tînără, această formație corală are un re-

Reuniune corală internațională de Muzică sacră, Giula 25 aprilie 1998

ptoriu variat, care cuprinde lucrări valoroase din creația muzicală a renașterii, clasicismului și romantismului, precum și lucrări reprezentative din muzica corală românească. Repertoriul a fost valorificat în concerte și manifestări ocazionale atât în Ungaria, cât și în alte țări.

În fiecare an „Concertul de colinde” a fost prezentat în localitățile din Ungaria locuite de români (Giula, Seghedin, Apateu, Cenadul Unguresc, Chitighaz și Micherechi) și în mod special la Budapesta la invitația Centrului Cultural românesc din capitala maghiară. La invitația Ambasadei României corul a cântat și la Opera maghiară din Budapesta.

Concertele la care a participat corul au fost destul de numeroase dintre care am dori să amintim: participarea cu succes la festivalul organizat pentru formațiile artistice ale minorităților, ținut la Tatabánya, unde a ocupat locul I; prezența la Pécs (1994), respectiv Brașov (1996) cu ocazia manifestărilor organizate de Asociația de Prietenie Româno-Ungară, a fost încă una din reușitele realizări ale acestei formații.

De asemenea corul a fost prezent și la manifestările ocazionate de organizarea „Zilelor culturii românești” și „Ziua minorității române” în localități ca Giula, Otlaca-Pustă, Micherechi și Bichișciaba. Cu succes corul a mai participat și la alte evenimente sau manifestări cum ar fi:

- la manifestările „Strîngeri de mâini”, organizate la Giula și Arad;
- Lipova, la festivalul coral internațional „Emil Montșia” în toamna anului 1994;
- la festivalul „Armonia” organizat în orașul Argos Orestiko din Grecia, în perioada 13–15 octombrie 1995.

De asemenea mai putem menționa că această formație a luat parte și la oficierea Sfințelor slujbe în bisericile din parohiile Giula, Seghedin și Cenadul Unguresc unde a dat răspunsurile cântînd „Liturghia” de Trifon Lugojan.

Din cele relatate pînă acum putem să ne dăm seama că activitatea acestui cor a fost și este deosebit de bogată și în același rînd eficientă fiindcă contribuie consistent la păstrarea culturii românești și ridicarea nivelului artistic de interpretare în mijlocul comunităților românești din Ungaria.

Pe lîngă toate aceste participări și munca depusă în pregătiri corul la rîndu-i mai desfășoară activități de organizare a unor festivaluri sau întruniri corale. Cînd spunem aceasta ne gîndim la faptul că din doi în doi ani în orașul Giula are loc festivalul coral internațional „Viva la Musica” inițiat și organizat de formația corală giulană.

De fiecare dată organizarea acestui festival s-a bucurat de un deosebit succes, atît prin prezența unor formațiuni corale de renume, cât și prin nivelul ridicat al prezentării pieselor muzicale. Scopul acestor întruniri ni-l scoate în evidență chiar numirea acordată festivalului „Viva la Musica”.

O altă manifestare artistică, dar și religioasă în același timp, este organizarea în acest an (1998), pentru prima dată, a „Reuniunii corale internaționale de muzică sacră”, desfășurată în biserica „Sfîntul Nicolae” din Giula, în data de 25 aprilie a.c.

Cuvintele de introducere a programului acestei manifestări religios-culturale evidențiază clar scopul și menirea ei: „Reuniunea corală internațională de muzică sacră, are menirea de a face cunoscut tuturor minunatele bijuterii muzicale ale ortodoxiei românești în interpretarea formațiilor corale române din Ungaria, și a prestigioaselor formații invitate, știut fiind că prin arta muzicală se întăresc și se leagă noi prietenii rodnice.”

Nu putem să vorbim despre acest cor fără să scoatem în evidență și un moment aniversar pe care l-a sărbătorit în anul 1996, cu prilejul împlinirii a cinci ani de activitate, cinstit prin organizarea unui concert de muzică laică și religioasă în sala Jókai din Giula.

Înainte de a încheia această prezentare a corului, considerăm de cuviință ca să-i felicităm pe membrii formației pentru strădaniile dumnealor depuse în activitatea artistică și pentru păstrarea identității românești, mulțumindu-i în același rînd și dirijorului, maestrul Gheorghe Flueraș, care prin strădaniile dumnealui a reușit să-i creeze corului o personalitate aparte. Aceleași gînduri de bine și pentru toți aceia care se ocupă de organizarea și funcționarea formației artistice „Pro Musica” sprijinind activitatea ei în bune condiții.

Dorim corului mult succes în continuare!

Florin Oltean

„Concursul de povestire” din „Casa poveștilor”, Bichișciaba

Concursul de interpretare a poveștilor pentru elevii școlilor românești a ajuns anul acesta la cea de-a treia ediție. Și pentru organizatori lucrul acesta poate fi o surpriză, deoarece orașul Bichișciaba, gazda concursului, nu se numără printre localitățile care au învățămînt public în limba română. Organizatorii concursului sînt membrii Autogovernării Minoritare Române din capitala județului Bichiș, în frunte cu chitighăzeanul Gheorghe Gros, și a pornit de la o idee a micherechianului Gheorghe Gurzău. Mediul de desfășurare a concursului de povești în limba română a fost ales cum nu se putea mai bine: în „căsuța din povești”, într-o atmosferă de basm.

În fiecare an au fost invitați să participe elevi de la toate școlile generale din Ungaria în care decurge învățămînt în limba română, atît de la cursul inferior cît și de la cursul superior. În anul 1996 au concurat la spus povești în românește 50 de elevi; în 1997 s-au prezentat la concurs 100 de copii, iar în 1998 au umplut curtea „Casei poveștilor” din Bichișciaba 150 de elevi mari și mici, însoțiți de învățători, profesori, părinți. Concursul s-a desfășurat de fiecare dată pe mai multe secții, în conformitate cu vîrsta și cu gradul de cunoștințe de limbă română al participanților. Poveștile au fost la liberă alegere, în așa fel încît pe lîngă talentul copiilor a intervenit și munca depusă de „antrenor”, în unele cazuri pedagogul, în altele părintele. Juriului i-a revenit de astă-dată

cea mai plăcută muncă, aceea de a se delecta cu ascultatul poveștilor, unele în grai micherechian, altele în graiul de la Bătania ori de la Apateu, altele cu pronunțat accent maghiar, căci au fost și copii în ale căror familii nimeni nu vorbește românește. Paralel cu concursul de povești, s-a desfășurat un concurs de desene care reprezentau ilustrații pentru povești. Cu aceste desene a fost amenajată în fiecare an o încîntătoare expoziție în aer liber, în curtea „Casei cu povești”.

E lăudabilă reușita Autogovernării din Bichișciaba de a strînge în jurul acestei mișcări culturale pentru elevi, toate acele foruri românești din țară care se ocupă cu învățămîntul și cultura în limba română. Organizarea a fost ireproșabilă, învingătorii au primit cadouri desene, acțiunea să fie colorată și cu un pic de muzică, poate în interpretarea unui grup vocal de copii dintr-o școală românească...

Și în anul 1999 e de așteptat o nouă ediție, a patra a concursului de povești din Bichișciaba. Organizatorii sînt însuflețiți și speră că vor obține fondurile necesare (ultima ediție a necesitat 200 de mii de forinți, din care 150 de mii au fost din bugetul local iar 50 de mii de la Fundația pentru minorități). Elevii școlilor românești își pot da de pe-acum întîlnire la „Casa poveștilor”, probabil în luna aprilie a anului viitor, cînd vom asculta din nou multe, cît mai multe povești în limba română.

Mihaela Bucin

Înmînarea premiilor pentru micuții povestitori

O expoziție jubiliară

50 de ani de la înființarea ansamblului de dansuri populare din comuna Micherechi

După al doilea război mondial în viața naționalității române a început o perioadă cu totul nouă. Rolul Bisericii Ortodoxe Române s-a redus treptat în privința răspîndirii culturii. Paralel cu această tendință s-a ivit necesitatea înființării asociațiilor culturale. În fiecare localitate au luat ființă echipe de dansuri populare, formații corale, muzicale, care apoi au devenit păstrătoare de tradiții și obiceiuri populare tradiționale ale comunităților.

În Micherechi în anul 1947 s-a simțit necesitatea înființării unei echipe de dansuri populare cu ocazia unei serbări a județului Bihor. Cu această ocazie **Gheorghe Radnoti** a organizat ca în comuna Micherechi să se înființeze o echipă de dansuri populare românești care apoi să reprezinte comuna la serbarea din Berettyóújfalu. Nucleul ansamblului de dansuri populare al comunei Micherechi a fost alcătuit de următorii membri fondatori:

Nyisztor Mihai
Papp Vasile
Ruzsa Vasile
Netye Ioan

Gurzó Rafila
Márk Ana
Rokszin Valeria
Triffa Ana

Această formație s-a înființat la 20 octombrie, anul 1947 și a funcționat pînă în anul 1948. Conducătorul artistic al echipei a fost Turcu Marius, iar muzicanții **Teodor Kovács** și **Ioan Kovács**.

Din anul 1949 componența echipei s-a schimbat, dar conform cerințelor, evenimentelor vieții sociale și politice această formație reprezentat atît comunitatea românească din Micherechi, cît și naționalitatea română din Ungaria, la toate manifestările culturale.

Din anul 1953 și pînă în anul 1968 comuna Micherechi a avut trei formații, toate fiind conduse de

Gheorghe Dulău, însuflețitul învățător, păstrător de tradiții și obiceiuri populare ale românilor din comună:

1. Formația de dansuri populare a bătrînilor
2. Formația de dansuri populare a tineretului
3. Formația de dansuri populare a școlărilor

În anul 1969, conducerea și instruirea formației tineretului și a școlărilor a fost preluată de profesorul **Ioan Ruzsa**, care și-a continuat activitatea pînă în anul 1982. În această perioadă Gheorghe Dulău conduce numai formația de dansuri populare a bătrînilor. Acești ani au fost cei mai rodnici în privința meritelor, decorațiilor primite din partea forurilor competente. Dintre muzicanți și dansatori, **Teodor Kovács (Dele)** și **Gheorghe Nyisztor** au devenit meșteri ai artei populare, fiind recunoscuți chiar și peste hotare.

După 1982, în locul generației bătrîne s-a înființat o nouă formație, cea a păstrătorilor de tradiții. Vestitul dansator Gheorghe Nyisztor a menținut și a transmis frumoase jocuri tinerilor dansatori ca să ducă și ei mai departe următoarei generații tot ceea ce înseamnă folclor românesc din Micherechi. Noua formație a fost instruită de dansatorul profesor Gheorghe Netye. După moartea vestitului dansator Gheorghe Nyisztor, formația – din anul 1989 – poartă denumirea de *Echipa de păstrare a tradițiilor „Gheorghe Nyisztor”*. În prezent formația este condusă de **Gheorghe Berényi**.

Datorită activității însuflețite a tuturor membrilor și conducătorilor formațiilor și cu ajutorul

întregii comunități s-au putut menține toate acele tradiții care de-a lungul deceniilor și-au pierdut rolul primar în societate. Cu punerea în scenă a vechilor obiceiuri s-a prelungit practicarea acestora, astfel păstrîndu-se vii pînă în zilele noastre.

Elena Csobai

Vernisajul expoziției la Sediul Uniunii Culturale a Românilor din Ungaria, cu ocazia celui de-al VII-lea Simpozion Științific

RECENZII

Revista Conviețuirea – Együttélés a românilor din Seghedin

„Scopul Tău e sfânt și mare:

A-mblînzi, a lumina,

A-nfrăți pe orișcare,

Orice frunți a-nsenina.”

(Al. Macedonski)

Semnalăm cu multă bucurie că începînd cu primul număr din anul 1997 apare (aproximativ) regulat cu un conținut divers și într-un stil frumos revista trimestrială a românilor din Seghedin intitulată **Conviețuirea – Együttélés**. Însuși titlul bilingv este purtător de mesaje strîns legate de conviețuirea celor două popoare vecine, de viața socio-culturală a etniilor conlocuitoare și închide în sine scopul nutrit de intelectualii creatori care „s-au angajat în mod special la cultivarea cunoștințelor și sentimentelor sănătoase referitoare la existența noastră românească și la conviețuirea cu mediul unguresc” **M. Cosma** (Conv. An. 1., Nr. 1. 97 p. 7.)

Temele-cheie așternute pe coperta publicației ca de exemplu: **evocarea istoriei, existența minoritară, viața creștinească, sărbători, limbă, cultură...** destăinuie crezul mînuitorilor de condei conform căruia: „formarea unei intelectualități conștiente și active, forța motrice a vieții spirituale, nu se poate concepe fără cunoașterea trecutului și a prezentului neamului din care facem parte, a conviețuirii româno-ungare în complexitatea ei”. **Gh. Petrușan** (An. 1., Nr. 1., p. 4)

Străbătînd paginile acestei reviste, printr-o serie de studii cu o vastă documentare științifică, ne trezim pe urmele **trecutului istoric** ca să ne continuăm drumul cu alte teme esențiale ca: **limba, obiceiurile, religia, artele și școala**.

Evocarea istoriei începe cu studiul *Descălecatul Ungariei și „problema românească”* în care sînt dezbătute o serie de întrebări și opinii ale specialiștilor români și maghiari referitoare la condițiile etnice pe care le-a găsit ungrimea, la venirea ei, în 896, în Bazinul Carpatic. Tot pe urmele trecutului ne conduce **Mihai Cosma** în lucrarea intitulată *Aromânii* în care cercetătorul realizează onorabil prezentarea generală a celei mai vechi

minorității române despărțite „de cel puțin șapte sute de ani de blocul etnice românesc”. Printr-o temeinică documentare istorică și lingvistică – folosind harta publicată de **Sextil Pușcariu** – autorul ne invită la o călătorie colorată de multe noutăți legate de **trecutul istoric, de limbajul vorbit și de îndeletnicirile tradiționale ale aromânilor**. Interviu realizat de **Petru Cîmpian** cu profesorul **Vasile Barba** despre situația aromânilor precum și cel al **Evei Jova: Întîlniri personale cu aromâni** constituie adevărate noutăți pentru comunitatea noastră. În concepția omului de cultură din Freiburg: „Europa de mîine pe care generațiile noastre o pregătesc se dorește să fie ca o grădină mare cu multe flori, frumoase flori. Florile acestea sunt diferitele limbi și culturi ale popoarelor care o locuiesc (...) Europa nu dorește să rămînă săracă cu o singură limbă și fără tradiții culturale.” (An. 1., Nr. 1., p. 34)

Cît de mult se armonizează aceste cuvinte cu mesajul poetic al lui **Kosztolányi D.**: „Iubesc toate popoarele, precum îmi place în propria sa existență fiecare trandafir, lalea și garoafă din grădină. Sînt îndrăgostit de varietatea naturii. Aș vrea ca toate popoarele să se înțeleagă (...) Cine nu diferă de altul nici nu există”. Cine poate nega veridicitatea următoarei constatări: „O pierdere a specificității aromânilor ar fi o pagubă mare pentru toate zonele unde ei trăiesc.” (p. 35) Cei ce vor să-și întregască cunoștințele și despre alte comunități românești, merită să răsfoiască această revistă deoarece paginile Conviețuirii (An. 1., Nr. 2–3., p. 63) ne călăuzesc și pe alte meleaguri locuite de minoritate românească, prezentîndu-ne cîteva date fundamentale despre românii din Iugoslavia. Spicuiind și alte scrieri din periodicul în cauză ne îmbogățim mereu și cunoștințele legate de **istoricul minorității românești** de pe aceste plaiuri. Totodată în revista cărții **Gh. Petrușan** prezintă esența lucrării **Elenei Csobai** ca fiind: „un fel de ghid pentru cei ce doresc să-și formeze o oarecare idee despre împrejurările istorice ale venirii și stabilirii românilor în această zonă și o cărticică utilă, destinată cadrelor didactice din învățămîntul public” (Nr. 1., p. 89). Printre scrierile de **istorie locală** interesant e studiul intitulat

Noul blazon al comunei Chitighaz de **Dimitrie Stoi – Gáncse Mihály**. Descrierea detaliată a blazonului și descifrarea simbolurilor reprezintă și demonstrează caracterul etnic al comunității. „Cele două cruci ne sugerează etimologia denumirii localității „Kétegyháza”, adică „două biserici”. Faptul că un este *catolică*, cealaltă *ortodoxă* ne mai indică atât componența cultică a localității, cât și cea etnică: *din maghiari și din români*” simbolizează deci conviețuirea.

Limba este unul dintre *elementele-cheie ale supraviețuirii*, prin limba maternă ne putem însuși și transmite valori spirituale și prin ea avem o șansă de reînnoire.

În paginile Conviețuirii sînt publicate și studii științifice despre limba *română* și *graiul* vorbit de românimea de pe aceste meleaguri. Cercetătoarea **Ana Borbély** în „*Studii și alte publicații despre limba românilor din Ungaria*” face o prezentare generală a lucrărilor cu un rol apreciabil în istoria cercetărilor despre graiurile vorbite de românimea din această zonă, netezind calea celor ce vor să se ocupe de acest domeniu.

M. Cosma în lucrarea: *Identitatea de limbă a românilor din Ungaria* își expune părerea referitoare la specificul de limbă al acestei comunități și ajunge la concluzia că: „*din punctul de vedere a limbii, românii din Ungaria sînt într-o stare care amenință puternic identitatea lor românească. Fiind pe cale de dispariție, graiurile își îndeplinesc tot mai puțin funcția de limbă maternă, iar limba literară care – în principiu – ar trebui să preia această funcție (încă nu a prins adevărate rădăcini*” (An. 1., Nr. 2–3., p. 106). Rezolvarea problemei o vede în răspîndirea și cunoașterea cît mai profundă a limbii literare de conversație. Credem că mesajul autorului merită să fie serios recepționat de noi, cadre didactice din școlile românești. Avem toată încrederea că noile lucrări: **Lucia Borza: Manual de limbă română și Mihai Cosma: Pentru conversația în limba română** prezentate de **Elena Munteanu** în paginile Conviețuirii (An. 2., Nr. 1., p. 98) vor contribui la însușirea cît mai profundă a limbii (de conversație) românești.

În publicația *românilor din Seghedin* își are ecoul și un bogat repertoriu de **obiceiuri sacre și profane**.

Mihaela Bucin folosește o bibliografie de specialitate științifică și filozofică în studiul intitulat „*Mitologie vedică și folclor românesc*” (An. 2., Nr. 1., p. 62) și realizează prezentarea unei dimensi-

uni spirituale populată de zei și ființe mitologice de la care provin numele unor obiceiuri românești răspîndite și în această zonă folclorică.

Ana Hoțopan prin scrierile sale cu „iz” original ne introduce în lumea unor manifestări folclorice cultivate în focarele de cultură tradițională cum era „*Băgarea-n joc la Cenadul Unguresc* și ne prezintă renașterea unor mișcări de jocuri și muzică populară ca *Táncház...* (p. 93), iar în alte părți ale revistei sugerează atmosfera sacră a unor sărbători creștine.

Străbătînd în continuare paginile Conviețuirii întîlnim și studii bine documentate strîns legate de **religiile universale** precum și de **confesiunile** cărora le aparțin românii de pe aceste plaiuri: **ortodocși, baptiști, greco-catolici** ca de ex: *O nouă comunitate ortodoxă română* de **Ștefan Crăsta**, *Răspîndirea religiei baptiste în comunele românești* de **Anamaria Brad** ș.a.m.d.

În secțiunile revistei: **Cultură, literatură, artă** oferite cititorilor împătimiti de cunoașterea frumuseții literaturii, picturii etc. Găsim portrete bine individualizate ale unor artiști români dotați cu un deosebit spirit creator ca: **Magdu Lucian, Maria Berényi, Ștefan Oroian**.

Gheorghe Petrușan în cuvintele de suflet așternute cu ocazia a „*60 de ani de la nașterea lui Lucian Magdu* (An. 1., Nr. 2–3., p. 107) și ca celei de-a 50 de ani de la venirea aniversării pictorului **Ștefan Oroian** (An. 1., Nr. 1., p. 78) însoțește talentele bătăniene cu atributele deosebit de potrivite: „*personificări ale curajului*”, „*ale răzătoritirii*” și „*neliniștii constructive*”. Iar despre „*spiritul nonconformist, puternic personalizat*” precum despre „*o poezie a negării*”, „*construită din paradoxuri și ilogisme, într-o formulă a poeziei ideilor rebele, cu puternice accente ale dramei eului*” – citim în recenzia intitulată *Maria Berényi – Coordonate lirice* de **Cornel Munteanu** (An. 1., Nr. 4., p. 123). Cititorului dornic de a se documenta în sfera literaturii române îi stau la dispoziție în paginile Conviețuirii studii cu o bogată sursă științifică și realizate într-un stil academic ca: *Repere ale pamfletului românesc* de **Cornel Munteanu** sau *Literatura română în enciclopediile de literatură din Ungaria* de **Farkas Jenő** (An. 1. Nr. 2–3., p. 112–126).

Iubitorii de literatură (maghiară) sînt impresionați și de bogăția și varietatea scrierilor realizate în limba maghiară de **Livia Veronica Petrușan**.

Școala de ieri și de azi are un loc aparte în paginile Conviețuirii. Una dintre cele mai impresi-

onante evocări ale trecutului își are ecoul în succesiunea întrebărilor și răspunsurilor din interviul exclusiv realizat cu **soții Martin despre școală și nu numai...** Din convorbirea pătrunsă de o copleșitoare sinceritate se dezvăluie o adevărată frescă a Micherechiului și a școlii din trecut și de azi și radiază confesiunile pline de constanțe umane ale „dascălilor” bine văzuți și mult iubiți de consăteni și bineînțeleși și de elevii de adineaori care nu uită niciodată privirea strălucitoare și surîsul blînd al Doamnei învățătoare M. Martin, precum nici glasul mîngîietor al D-lui profesor Gh. Martin.

Soții Martin, fiind preocupați de calitatea morală a existenței, cu multă răbdare și cu o temeinică pregătire au instruit, au educat noi și noi

generații. După ieșirea la pensie au lăsat urmașilor o *moștenire legată de păstrarea limbii și a culturii strămoșești*, un model demn de urmat și pentru cadrele didactice din învățămîntul de azi.

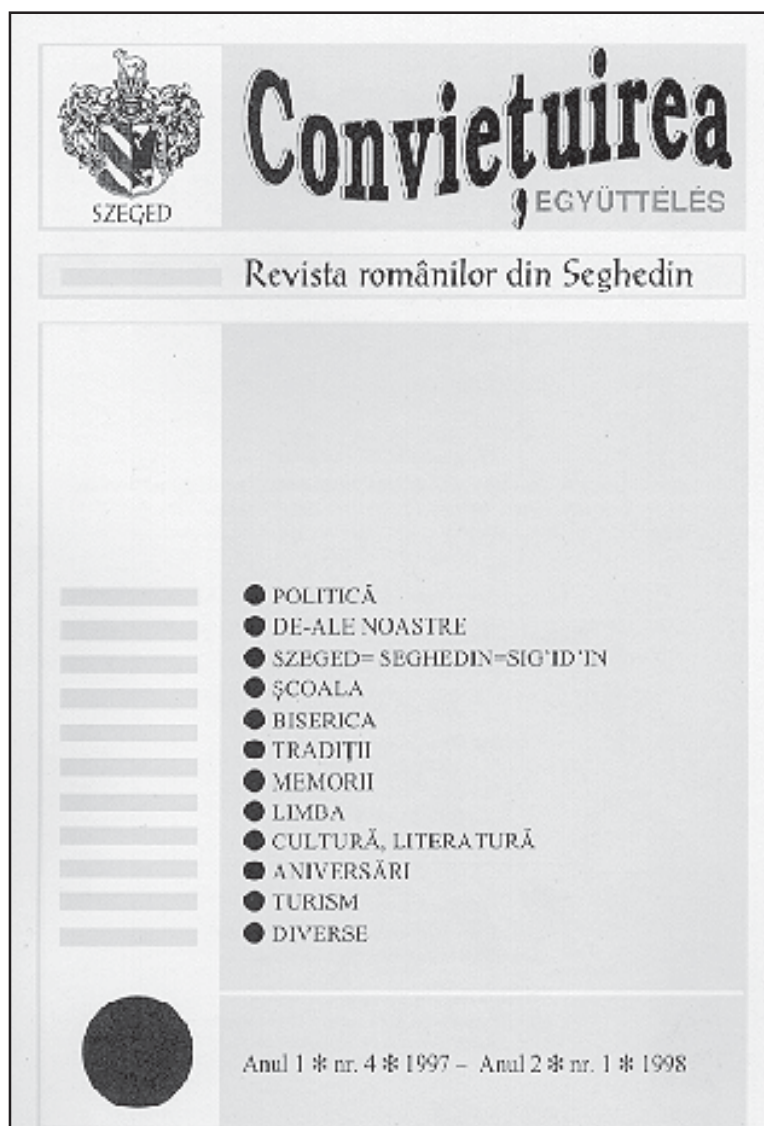
Credem că fără o asemenea *iubire de profesie, de copii, de neam și de limbă* nici o programă școlară nu ne poate mîntui de pe panta pieririi.

Recomandăm tuturor să fie atenți la vocile sincere, punți de lumină ce leagă trecutul cu viitorul în mesajele acestei reviste cu numele **Convietuirea – Együttélés**:

„Jót, s jól
Ebben áll a nagy Titok”

(Kazinczy)

Maria Gurzău Czeglédi

Din inițiativa Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria:

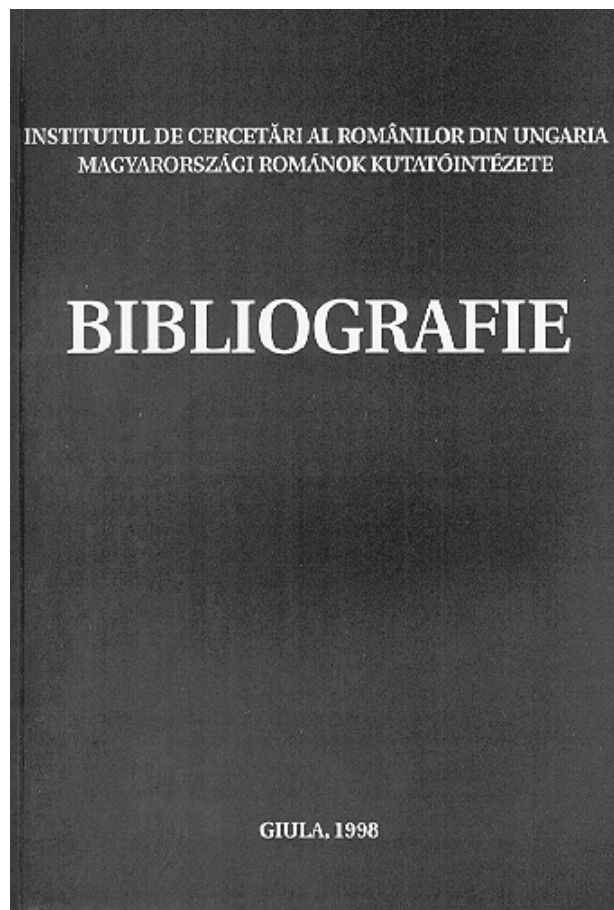
BIBLIOGRAFIE

„Lucrarea de față e concepută ca o *bibliografie generală*, întrunind lucrările colaboratorilor Institutului, concretizate în cărți, studii și articole apărute în reviste de specialitate, în periodice culturale-științifice din țară și străinătate, pînă la finele anului 1997. Scopul urmărit de această *Bibliografie* este să facă mai bine cunoscută o etnie care a jucat și joacă un rol hotărîtor pe aceste meleaguri.” Iată esențialul acestei lucrări, așa cum îl definește **dr. Maria Berényi**, în prefața volumului.

Apărută cu sprijinul Fundației Publice „*Pentru Minoritățile Naționale și Etnice din Ungaria*”, bibliografia întocmită de **Eva Kozma** și **Emilia Martin** constă, de fapt, din trei părți. Primul capitol este consacrat activității publicistice desfășurată de un mănunchi de autori români ambițioși și conștiincioși, care în cadrul Institutului amintit mai sus își desfășoară activitatea de colecționare, cercetare și publicare. Comunicările științifice au fost prezentate apoi de-a lungul anilor în șapte sesiuni științifice. Iar cele mai multe studii, realizate în acest fel, au apărut apoi în publicația **Simpozion**. În jurul acestei publicații se concentrează, de fapt, majoritatea cercetărilor și cele mai multe studii.

Capitolul următor – în mod firesc cel mai amănunțit, cuprinzînd totalitatea activității editoriale – face înșirarea titlurilor după autori, prezentînd în ordine alfabetică 14 nume de autori. Iar din aceste fișe ample reiese o varietate tematică deosebit de largă, o preocupare diversă în genuri, teme abordate și fel de tratare. De la volumul de poezie la eseu, de la culegerea de studii la interpretarea unor colecții de documente, de la monografia amplă la comentariul scurt. Ca atare, cel ce răsfoiește **Bibliografia**, primește o imagine completă asupra tipăriturilor în limba română din Ungaria.

Cel mai amplu capitol este ultimul, care cuprinde recenzii despre publicațiile colaboratorilor

aflați în paginile capitolului anterior. Deși cuprinde spicuiuri, aprecieri, rezumate ale titlurilor originale, acest capitol oferă un ajutor considerabil cercetătorilor care doresc să afle mai mult despre autorii români din Ungaria, despre activitatea lor, despre domeniile lor preferate.

În acest sens, volumul constituie o lucrare de bază pentru cei ce vor să primească o imagine asupra activității editoriale a autorilor români din Ungaria.

E. I.

Colecție bilingvă de expresii și locuțiuni

În acest an a apărut printre noutățile editoriale românești și un volum, realizat de **Lucia Borza** cu titlul:

„Így mondjuk románul...”

Cartea se adresează nu atât cititorului, cât mai ales vorbitorului celor două limbi, fiindcă expresiile uzuale de limbă maghiară actuală își află corespondentul din limba română contemporană. Ca atare, meritul autoarei este în primul rând că a căutat – și a aflat – cele mai des folosite expresii uzuale ungurești, cărora le dă corespondentul românesc din limba română vie, a zilelor noastre. Deci, cei ce doresc să cunoască mai temeinic nuanțele, exprimarea aleasă, „cuvintele potrivite”, aceluia cartea în discuție este nu numai un ajutor util, ci chiar neapăra necesară.

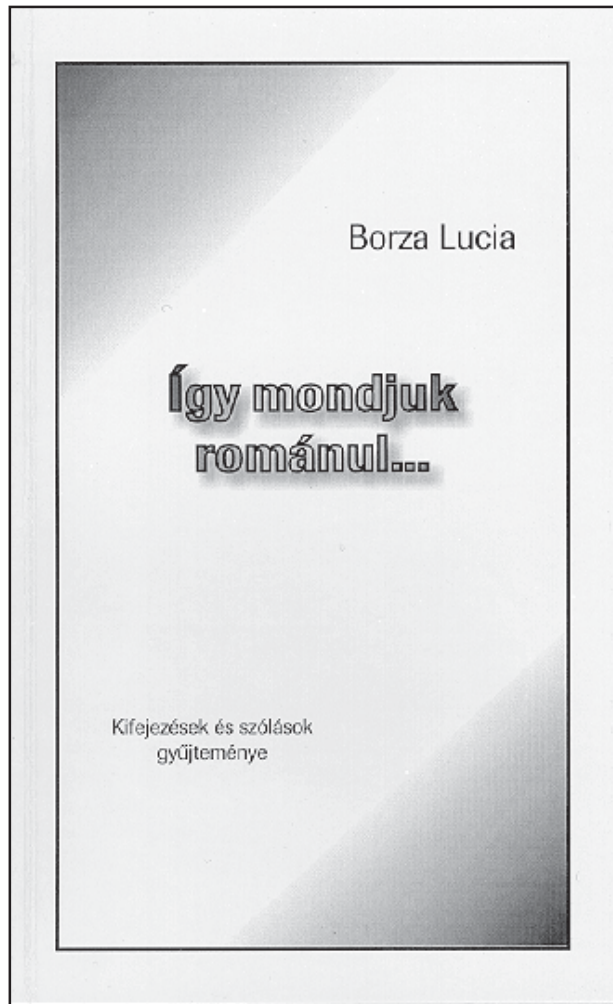
* * *

Tocmai la câteva zile după apariția cărții s-a întâmplat o coincidență nostimă. Cineva a vrut să se exprime într-un mod frapant la adresa unui om generos, care a sărit în ajutorul unui grup de oameni aflați la strâmtoare. Și atunci, voind să se folosească de actualizarea clasicului „Bis dat, qui cito dat” (deci „Cine dă la timp, dă de două ori”), a transcris: „De două ori dă cel ce dă repede”. Deși există frumoasa expresie actuală „Darul dat la vreme e dar îndoit”.

* * *

Răsfoind și însușind doar o parte a expresiilor culese de L. Borza, vom putea să ne exprimăm mai variat, mai expresiv și vom putea dovedi că sîntem „nagyon olvasott” – adică „burduf/tobă de carte”.

E. I.

SUMAR

ALEXANDRU HOȚOPAN Istoria bisericii baptiste din Micherechi între 1920–1950 (II)	3
EUGEN GLÜCK O parohie de odinioară a episcopiei arădene: Senteș	17
ELENA CSOBAI Date despre viața și activitatea lui Gheorghe Pomuț	21
ȘTEFAN FRĂȚEAN O cronică sumară a activităților Institutului Românesc	25
FLORIN OLTEAN Corul „Pro Musica” din Giula	27
MIHAELA BUCIN „Concursul de povestire” din „Casa poveștilor”, Bichișciaba	29
ELENA CSOBAI O expoziție jubiliară	30
RECENZII Revista Conviețuirea – Együttélés a românilor din Seghedin (Maria Gurzău Czeglédi)	31
Din inițiativa Institutului de Cercetări al Românilor din Ungaria (E. I.) Colecție bilingvă de expresii și locuțiuni (E. I.)	34

Editura „NOI” Giula, piața Petôfi nr. 2
Editor responsabil: **Mihai Kozma**
Tehnoredactare computerizatã: **Sándor Kovács**
Tiparul: **Mozi Nyomda, Békéscsaba**
Felelôs vezetô: **Garai György**